

باسمه تعالی

جناب آقای دکتر عارف

معاون اول محترم رئیس جمهور

با سلام و احترام

پیرو فرمایش جنابعالی در نشست اخیر کمیسیون اقتصادی مجمع وزیران ادوار که فرمودید: «هیچ حزب و گروه یا مجمعی جز انتقاد، حتی یک نامه یک صفحه‌ای ننوشته‌اند که پیشنهاد اجرایی داده باشد»، خاطرنشان می‌سازد که در تاریخ ۱۴۰۳/۵/۲۳ نامه‌ای از سوی ۱۳۱ نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی خطاب به رئیس جمهور محترم، به همراه پیوستی ۵۰ صفحه‌ای شامل مجموعه ۱۶ راهکار عملی برای اصلاح سیاست‌های ارزی کشور (پیوست ۲ این نامه) - به عنوان یکی از مهم‌ترین سیاست‌های اقتصادی - به دولت محترم تقدیم شد.

باین حال، متأسفانه با گذشت نزدیک به یک سال و با وجود چندین نوبت پیگیری از سوی مدیرکل محترم پیگیری‌های ویژه رئیس جمهور، تاکنون هیچ‌گونه پاسخی به نامه نمایندگان ملت و راهکارهای اجرایی ارائه شده در آن داده نشده است.

انتظار می‌رفت هنگامی که دولت محترم به طور مکرر بر آمادگی خود برای بهره‌گیری از نظرات کاربردی نخبگان و دلسوزان کشور تأکید می‌کند، دست کم یک بار نامه و راهکارهای ارائه شده از سوی ۱۳۱ نفر از نمایندگان ملت را مطالعه می‌فرمود و در صورت عدم امکان اجرا، دلایل آن را به روشنی بیان می‌کرد.

در طول یک سال گذشته، بارها و بارها در رسانه‌های عمومی به عدم پاسخ‌گویی دولت محترم نسبت به نامه نمایندگان و نیز به تعامل ضعیف دولت و مجلس در این زمینه اشاره شده است که مستندات آن - شامل فیلم‌ها و گزارش‌های رسانه‌ای - موجود و قابل ارائه است.

اعتقاد راسخ داریم که موفقیت دولت چهاردهم، به معنای موفقیت نظام و ملت شریف ایران است. باین حال، متأسفانه مسیر اقتصادی دولت چهاردهم تفاوت معناداری با دولت‌های پیشین ندارد. برای نمونه، فرمایش رئیس جمهور محترم مبنی بر اینکه «ارز ۲۸۵۰۰ تومانی رانت است و باید گران شود»، یا اقدام پرهزینه دولت در نیمه دوم سال گذشته برای گران‌سازی ارز نیمایی با همکاری وزیر معزول و رئیس کل

بانک مرکزی - به تصور ایجاد یکسان سازی نرخ‌ها - که در عمل منجر به افزایش تورم نقطه به نقطه به حدود ۴۰ درصد در خردادماه سال جاری شد، از مصادیق قابل تأمل این مسیر است.

همچنین، اظهارات اخیر وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی در شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی که فرمودند: «قیمت تنها شاخص برای رسیدن به تعادل است» (!) نمونه‌ای دیگر از رویکردی است که همچنان در چارچوب سیاست‌های نادرست گذشته باقی مانده و نیازمند بازنگری جدی است.

این سخنان و تصمیمات اجرایی نشان می‌دهند که سیاست غلط و ویرانگر تعدیل اقتصادی که از سال ۱۳۶۹ آغاز شده و در سال ۱۳۸۶ با دلاری سازی جهانی اقتصاد ملی تکمیل گردیده، متأسفانه با توان مضاعف در دولت فعلی نیز دنبال می‌شود.

همانطور که مستحضرید، قیمت در اقتصاد، صرفاً در یک بازار رقابت کامل (بازار کارآ) می‌تواند به عنوان ابزار تخصیص بهینه عمل کند؛ نه در نابازاری که انواع عوامل مخرب همچون انحصار، تحریم، سوداگری، دلالی و سایر عوامل اختلال‌زا در آن جولان می‌دهند. با همین تصور باطل از تعریف بازار و نقش قیمت‌ها بود که در طول ۳۴ سال گذشته، نرخ ارز از ۷ تومان به بیش از ۷۰ هزار تومان رسید که به معنای افزایش یک میلیون درصدی نرخ ارز و کاهش بی سابقه ارزش پول ملی بود و در نتیجه بخش اعظم مردم حقوق بگیر (کارگر و کارمند) گرفتار فقر شده‌اند.

در چنین شرایطی و درحالی که طبق اطلاعات مرکز آمار ایران، نسبت نقدینگی به تولید ناخالص داخلی از ۸۵٪ در سال ۱۳۹۶ به ۴۰٪ در سال جاری کاهش یافته است، سخن گفتن از نقش کسری بودجه و جهش نقدینگی به عنوان عامل اصلی تورم، تصویری ساده لوحانه است.

اینجانب طی یک سال گذشته، به طور مرتب برگه‌هایی را با عنوان «رصد قیمت‌ها» در صحن علنی مجلس منتشر کرده و با سند، مدرک و آمار رسمی به نمایندگان محترم نشان دادم که چگونه «گرانی بی‌محابای ارز» و تبعیت بانک مرکزی از نرخ‌های جعلی بازار آزاد قاچاق ارز - با استناد به بند «ت» ماده ۲۰ احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور - به عنوان ریشه اصلی تورم در اقتصاد کشور نقش ایفا می‌کند.

همچنین با همکاری تیمی متخصص، مطالعات گسترده‌ای درخصوص تبعات قوانینی که در سال ۱۳۸۰ در مجلس تصویب و بی‌سروصدا در سال ۱۳۸۶ اجرا شدند انجام داده‌ایم؛ قوانینی که متأسفانه، کمتر اقتصاددانی به آثار سوء آن‌ها بر اقتصاد کشور توجه کرده است. در این بررسی‌ها، ریشه اصلی مشکلات اقتصادی، ناترازی‌ها و راهکار مؤثر حل آن نیز شناسایی شده است.

در همین راستا، طرحی نیز با عنوان «تقویت پول ملی و سرمایه‌گذاری برای تولید» با امضای ۷۵ نمایندهٔ محترم مجلس تدوین شده که هم‌اکنون در نوبت بررسی قرار دارد.

ایمان داریم که حتی در سخت‌ترین شرایط تحریم نیز، مسیرهایی برای شکوفایی اقتصاد کشور و بهبود معیشت و سفرهٔ مردم وجود دارد و معتقدیم در صورتی که سیاست‌های پیشنهادی ما به‌درستی و به‌طور کامل اجرا شوند، می‌توان طی چند ماه، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه را به‌طرز ملموسی کاهش داد و امید عمومی نسبت به آیندهٔ اقتصاد کشور را تقویت کرد.

تنها در چنین شرایطی است که تجربهٔ موفق سیاست‌های ارزی سال ۱۳۷۴ تکرار خواهد شد؛ دوره‌ای که در اثر اتخاذ تصمیمات مؤثر، نرخ تورم طی فقط یکسال از ۴۹,۹ درصد به ۲۳ درصد کاهش یافت. در پیوست ۱ این نامه نیز چکیدهٔ ۱۶ بندی راهکارهای تنظیم و به روز شده، تقدیم می‌گردد. توفیقات جناب‌عالی و دولت محترم را از خداوند منان مسئلت دارم.

حسین صمصامی، نمایندهٔ مردم شریف تهران، ری، شمیرانات و پردیس
عضو کمیسیون اقتصادی مجلس

پیوست ۱: چکیده ۱۶ بند اجرایی بسته اصلاح سیاستهای ارزی

براساس مدل محاسباتی ارائه شده در کتاب «جعبه سیاه تضعیف ریال» - مدلی که با استفاده از داده های کلان اقتصادی تزریق هر واحد ارز را صفر می کند - نرخ ارز متناسب با شرایط کنونی اقتصاد ایران حدود ۲۵ هزار تومان برآورد شده است. البته از آنجا که فعلاً نرخ ۲۸۵۰۰ تومانی برای واردات برخی کالاهای اساسی و دارو رایج و برقرار است، می توان همین نرخ را برای امسال و سال آینده مبنا قرار داد. در این صورت هم آرامش روانی در جامعه پدید خواهد آمد و هم تورم با شیب نسبتاً تندی کاهش خواهد یافت. همچنین، هزینه تولید کالاهای داخلی و دارایی های سرمایه ای (نظیر خودرو، لوازم خانگی و مسکن) و به دنبال آن قیمت بازاری این کالاها با کاهش قابل توجهی همراه خواهد بود.

اگر دولت اهتمام جدی برای حل مسائل اقتصادی کشور را در کوتاه مدت دارد، بسته ۱۶ بندی سیاستی زیر مسیر را مشخص می کند و قطعاً با تبیین درست این راهکارها برای افکار عمومی، جامعه با کمترین التهاب و هزینه، اصلاح سیاستها را خواهد پذیرفت، اما اگر دولت محترم اهتمام جدی نداشته باشد، مطمئن باشید با تداوم و تکرار سیاستهای غلط فعلی، شرایط بغرنج موجود نیز تداوم خواهد یافت.

به هر روی، چکیده ای از اصلاحات مورد نیاز که شرح تفصیلی آن در نامه نمایندگان محترم به ریاست محترم جمهور نیز ارائه شده، خدمت جنابعالی تقدیم می شود:

* بخش اول: تعیین نرخ ارز مناسب و ثبات سازی اقتصاد *

۱. اعلام نرخ ۲۸۵۰۰ تومان به عنوان نرخ رسمی تک نرخ بانک مرکزی و اعمال آن به عنوان سقف (و نه قیمت پایه) در معاملات بورس کالای ایران.

۲. اجرای کامل و بدون تنازل مقررات پیمان سپاری ارزی (۱۰۰٪) و اصلاح مصوبات غیرقانونی کارگروه بازگشت ارز حاصل از صادرات.

۳. اعلام نرخ واحد ۲۸۵۰۰ تومان برای عرضه تمامی ارزهای حاصل از صادرات در مرکز مبادله ارز و طلای بانک مرکزی و تشکیل کارگروهی تخصصی متشکل از سه وزارتخانه (جهاد کشاورزی، صمت، و بهداشت و درمان) برای تعیین اولویت واردات کالاهای اساسی، دارو و مواد اولیه تولید و کالاهای سرمایه‌ای.

۴. برای سایر تقاضاهای ارزی (مانند ارزهای مسافرتی، زیارتی، دانشجویی و ...) نیز پیشنهادهای مجزایی وجود دارد که با اعمال یک نرخ و تعرفه‌های گوناگون می‌توان به شکل بهینه، تمام مصارف ارزی را مدیریت کرد. همچنین در تعیین اولویت فروش ارز به متقاضیان واردات باید از فرمول‌های مشخص و اعلام شده (مثلا اولویت بر مبنای بالاترین درصد رفع تعهد ارزی) استفاده کرد تا شبهه رانت و فساد از بین برود.

*** بخش دوم : تقویت حکمرانی ارزی و حاکمیت ریال ***

در چهارچوب حاکمیت ریال و خروج رقبای پول ملی، لازم است تمام ارزها و شمش‌های طلا (سکه و ...) تحت اشراف بانک مرکزی باشند. از این رو دارایی‌های بی‌نام و تضعیف‌کننده پول ملی (ارز اسکناس، سکه‌های طلا، طلای آب شده و سایر دارایی‌ها) یا باید از بازار خارج شده و به بانک مرکزی منتقل شوند یا اگر هم دست افراد حقیقی یا حقوقی (مانند صنف طلاساز یا بورس کالا) است، باید با مجوز و تحت اشراف بانک مرکزی باشد. در این خصوص نیاز است سیاست‌های زیر به فوریت اجرا شوند:

۵. اعلام ضرب‌الاجل سه‌ماهه به کلیه شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی برای تحویل هرگونه ارز اسکناس، سکه، شمش یا طلای آب‌شده به بانک‌های دولتی (به نمایندگی از بانک مرکزی) و دریافت رسید رسمی، تا بدین‌وسیله دولت به جامعه نشان دهد که هرگونه اصلاحی را از بدنه خود آغاز می‌کند. در صورت تخلف، شرکت و نهاد مربوطه مشمول جریمه سنگین شده و مدیرعامل نیز برکنار خواهد شد. صرافی‌ها نیز مجاز به خرید و فروش هیچ نوع ارز اسکناس یا سکه طلا به/از این شرکت‌ها و نهادها نخواهند بود.

۶. طبق قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، نگهداری هر نوع ارز اسکناس، سکه، شمش و طلای آب‌شده بدون فاکتور رسمی ممنوع است. بر همین اساس، فرصتی سه‌ماهه به مردم برای اخذ رسید رسمی از بانک‌ها و صرافی‌های معتبر - با ثبت کامل جزئیات مانند نوع و شماره سریال ارز، مقدار و عیار طلا

(به استثنای طلاهای زینتی که آنها نیز باید دارای فاکتور رسمی باشند) - داده شود. در عین حال، اشخاص حقیقی می توانند دارایی های مزبور خود را به شعب بانک های دولتی (به نمایندگی از بانک مرکزی) تحویل داده و رسید رسمی دریافت کنند. بانک ها در صورت نیاز می توانند از اتحادیه طلا برای تعیین عیار سکه طلا و طلای آب شده یاری بگیرند.

۷. بانک مرکزی موظف است مطابق قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در اسرع وقت سامانه معاملاتی خرید و فروش ارز و سکه را راه اندازی کند. سه ماه پس از ابلاغ این بخشنامه، می بایست تمامی معاملات ارز و سکه تنها از طریق سامانه بانک مرکزی و شبکه اختصاصی نورنتا (شبکه امن اتصالی صرافی ها به بانک مرکزی) و با کارمزد معین برای صرافی های مجاز (و بدون تحویل فیزیکی ارز و سکه) انجام گیرد. طبق قانون هرگونه معامله خارج از این چهارچوب، در حکم قاچاق بوده و مشمول جریمه سنگین خواهد شد.

۸. فعالیت تمامی پلتفرم های خرید و فروش طلا، ارز و دارایی های رمزنگاری شده ممنوع اعلام گردد. کلیه ارزها و سکه های طلای این شرکت ها باید به بانک مرکزی تحویل داده شوند. بانک مرکزی می تواند به این شرکت ها نیز مجوز خرید و فروش شمش و سکه طلا (البته بدون تحویل فیزیکی) بدهد. همچنین خرید و فروش طلا در بورس کالا نیز باید ذیل مقررات بانک مرکزی انجام پذیرد.

۹. از سه ماه آینده و با اتمام مهلت سه ماهه برای اخذ رسید رسمی، برای کشف هر نوع طلا و ارز قاچاق فاقد رسید قانونی، حق الکشف ۸۰٪ اعطا می شود. ارز و سکه باید ابتدا برای تعیین اصالت آن به بانک مرکزی تحویل و پس از صحت سنجی، معادل ریالی طلا یا ارز (بر اساس نرخ رسمی بانک مرکزی) به حساب نیروی انتظامی یا قوه قضائیه واریز خواهد شد تا براساس آئین نامه مربوطه به بین مخبر، کاشف و سایر عوامل موثر تقسیم گردد.

*** بخش سوم : مدیریت عملیاتی ***

۱۰. عملیاتی کردن اعطای شناسه و کد رهگیری به کالاهای وارداتی و برخورد شدید با عرضه کالای وارداتی قاچاق، از مبدا تا سطح فروشگاه. همچنین ورود کالاهای قاچاق کشف شده به داخل با عنوان کالاهای تملیکی ممنوع شده و از راهکارهای دیگر مانند صادرات مجدد و یا سایر روشها استفاده شود.

۱۱. خرید و فروش هرگونه دارایی رمزنگاری شده (نظیر بیت کوین و...) غیرقانونی اعلام شده و قراردادهای فروش برق به مزارع استخراج این نوع دارایی‌ها نیز باید ملغی شود (در صورت نیاز، این مصوبه با فوریت در جلسه سران قوا به تصویب برسد).

۱۲. اصلاح فوری برخی بندهای لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ براساس نرخ ارز ۲۸۵۰۰ تومانی برای ماه‌های باقی‌مانده سال جاری در شورای عالی سران قوا و تأمین کسری بودجه احتمالی از طریق بند ۱۴ و حتی در صورت نیاز، استقراض یکساله از بانک مرکزی.

۱۳. تنظیم بودجه سال آینده (سال ۱۴۰۵) بر مبنای دلار ۲۸۵۰۰ تومانی. (در صورت نیاز، جدول کلیات بودجه تراز شده پیشنهادی بر این مبنا به دولت محترم تقدیم خواهد شد).

۱۴. اگرچه منابع درآمدی دولت با کاهش نرخ ارز به ظاهر کاهش می‌یابد، اما بخاطر کاهش هزینه‌های دولت (مثل هزینه‌های عمرانی و یارانه‌هایی که بابت کالابرگ داده می‌شوند و سایر هزینه‌ها ...) تأمین بودجه با مشکل حادی مواجه نخواهد شد. البته ظرفیت‌های قانونی زیادی برای افزایش درآمدهای دولت وجود دارد که می‌توان روی آنها نیز تامل کرد، مثل حذف معافیت‌های صادراتی برای خام‌فروشی و همچنین ظرفیت ماده ۱۶۳ قانون مالیات‌های مستقیم.

*** بخش چهارم: پیوست رسانه‌ای ***

۱۵. اجرای پیوست رسانه‌ای و تبلیغاتی و هدفمند در رسانه‌ها الزامی است و در صورت لزوم، باید با افرادی که با هدف تشویش اذهان عمومی به دنبال اخلاص در روند اجرای طرح هستند، برخورد قانونی صورت گیرد.

۱۶. رئیس‌جمهور محترم و مسئولان اقتصادی دولت طی مصاحبه تلویزیونی با مردم، ضمن تشریح ابعاد طرح و اطمینان‌بخشی درباره کاهش قیمت‌های پیش‌رو، مردم را نیز به سپردن سکه و ارز نزد بانک‌ها ترغیب کنند. همچنین، باید اطمینان لازم به سهام‌داران داده شود که حتی در صورت کاهش قیمت سهام، با توجه به افزایش ارزش پول ملی، سرمایه آن‌ها محفوظ خواهد ماند.

همچنین خاطرنشان می‌سازیم با اجرای سیاست کاهش نرخ ارز رسمی و حذف بازار آزاد قاچاق، حاشیه سود قاچاق سوخت نیز به شدت کاهش خواهد یافت و آثار مثبت قابل توجهی هم در بخش ناترازی انرژی

کشور خواهد داشت. البته در مورد قیمت گذاری سوخت در آینده و سرمایه گذاری برای تولید نیروگاه ها نیز ایده های وجود دارد که پس از اجرای این طرح ارائه خواهد شد.

**پیوست ۲: نامه خطاب به رئیس جمهور محترم به همراه متن و پیوست نامه و فهرست ۱۳۱
نفر از نمایندگان امضاکننده نامه**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ (هود-۸۸)

جناب آقای دکتر پزشکیان؛ رئیس جمهور محترم

با سلام و احترام،

ضمن عرض تبریک انتخاب جناب عالی به عنوان رئیس جمهور محترم مردم ایران، چنانچه مقام معظم رهبری در سخنرانی روز تنفيذ حکم جناب عالی فرمودند، موضوع اقتصاد و معیشت مردم باید در اولویت اول برنامه های اقتصادی جناب عالی باشد. در شرایط موجود عامل اصلی نابسامانی ها در اوضاع معیشتی مردم، افزایش افسارگسیخته تورم به دلیل افزایش نرخ ارز است. در گزارش پیوست، "بسته سیاستی مهار تورم با تاکید بر سیاست مناسب/ارزی" ارائه شده است. در وضعیت فعلی اقتصاد ایران دو راهکار در پیش روی جناب عالی قرار دارد.

راهکار اول: ادامه وضع موجود است، یعنی با استدلال حذف رانت و فساد(ادعایی) و جلوگیری از اتلاف منابع ارزی به تبعیت از نرخ ارز بازار آزاد (قاچاق)، نرخ ارز رسمی افزایش یابد و با نرخ بازار آزاد ارز(قاچاق) یکسان شود. این سیاست از سال ۱۳۶۹ در قالب سیاست‌های تعدیل اقتصادی آغاز شد و تاکنون نیز ادامه دارد. در نتیجه اجرای این سیاست‌ها نه تنها ارزش پول ملی کشور به شدت تضعیف شده بلکه اکنون به ارز چند نفری در حوزه حواله‌های ارزی به شرح ذیل رسیده‌ایم:

الف: نرخ ارز رسمی ۲۸۵۰۰ تومانی دولتی که به کالاهای اساسی اختصاص یافته است و دولت از سال گذشته تاکنون بیش از ۴۸۵ قلم کالا را از شمول آن خارج کرده است.

ب: ارز نیمایی با عنوان تالار دوم که نرخ ۴۴۰۰۰ تومان است.

ج: ارز اشخاص که ۵ درصد کمتر از نرخ بازار آزاد قاچاق است.

هدف بانک مرکزی در شرایط فعلی در گام اول انتقال و حذف ارز ۲۸۵۰۰ تومانی به ارز نیمایی(۴۴۰۰۰ تومان) است. در گام بعدی انتقال به ارز اشخاص که ۵ درصد کمتر از نرخ بازار آزاد قاچاق است. در راستای اجرای این سیاست از سال گذشته تاکنون ۴۸۵ قلم کالا از شمول ارز ۲۸۵۰۰ خارج شده است. همچنین در چهارماهه سال جاری بانک مرکزی حدود ۲,۵ میلیارد دلار از تامین ارز با نرخ ۲۸۵۰۰ تومانی کاسته است. لازم به ذکر است که تاکنون اقتصاد کشور سه بار(سال‌های ۱۳۷۱، ۱۳۸۱ و ۱۳۹۷) این مسیر یکسان‌سازی نرخ ارز با بازار آزاد قاچاق را تجربه کرده و هر سه بار شکست خورده است.

دلیل اصلی شکست یکسان سازی نرخ ارز با نرخ بازار آزاد قاچاق در اقتصاد ایران وقوع پدیده **"دور باطل افزایش نرخ ارز - تورم"** است. عملکرد این دور باطل به این صورت است که با یکسان سازی نرخ ارز و افزایش نرخ ارز رسمی برای از بین رفتن شکاف موجود بین این نرخ و بازار آزاد(قاچاق) ارز، قیمت کالاها افزایش می‌یابد. افزایش قیمت کالاها از یک سو انتظارات قیمتی را تحریک می‌کند و از سوی دیگر موجب افزایش مستقیم قیمت کالاهای قاچاق نیز می‌شود. این رخداد موجب هجوم بازیگران اقتصادی به سمت خرید انواع دارایی به خصوص ارز برای حفظ ارزش پول خود می‌گردد. این افزایش تقاضا در بازار آزاد(قاچاق) ارز منجر به افزایش نرخ ارز در این بازار می‌شود. در مرحله بعدی با توجه به تبعیت دولت‌ها از طرح تعدیل اقتصادی، نرخ ارز رسمی افزایش می‌یابد. با افزایش نرخ ارز رسمی، مجدد قیمت کالاها افزایش می‌یابد و این چرخه تکرار می‌شود.

به عنوان نمونه ارز ۴۲۰۰ تومانی قند و شکر در بهمن سال ۱۳۹۸ با هدف حذف رانت و فساد، موجب افزایش حدود ۶ برابری قیمت این کالا شد. همچنین حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی برنج، گوشت وارداتی، روغن، نهاده های دامی و سایر کالاها افزایشی بیش از ۲ تا ۴ برابری قیمت این محصولات را به دنبال داشته است. همچنین تغییر قیمت نرخ ارز مربوط به محصولات پتروشیمی از ۲۸۵۰۰ تومان به ۳۷۵۰۰ تومان در شهریورماه ۱۴۰۲ افزایش قیمت این محصولات را به دنبال داشته است. با افزایش قیمت کالاها به دنبال افزایش ارز رسمی، تمامی قیمت کالاها منجمله کالاهای قاچاق نیز با افزایش قیمت مواجه می شوند.

از آنجا که منابع ارزی واردات کالاهای قاچاق از بازار ارز آزاد(قاچاق) تامین می شود موجب افزایش تقاضا در این بازار مختل شده می شود و منجر به افزایش مجدد نرخ ارز بازار آزاد(قاچاق) می شود. این افزایش هم تورم انتظاری جامعه را دامن می زند و هجوم مردم را به خرید بیشتر ارز برای سفته بازی و یا حفظ ارزش پول ترغیب می کند. به هر حال در دور بعدی فاصله بین نرخ ارز بازار آزاد(قاچاق) از نرخ رسمی بیشتر می شود و دولت افزایش نرخ ارز رسمی را با استدلال حذف رانت و فساد در دستور کار خود قرار می دهد. این دور باطل در حال تکرار شدن است و منجر به کاهش سهمگین ارزش پول ملی کشور شده است.

بنابراین تجربه نشان داده است که با هدف حذف رانت و فساد(البته ادعایی) نرخ ارز رسمی افزایش یافته تا اختلاف بین نرخ ارز رسمی و بازار آزاد (قاچاق) از بین برود، در حالی که این شکاف در مرحله بعدی افزایش یافته است. بیش از ۳۰ سال است که اقتصاد دوچار دور باطل افزایش نرخ ارز و تورم برای از بین رفتن رانت و فساد(ادعایی) شده و متأسفانه دولت ها در این دور باطل گرفتار شده اند.

راهکار دوم:

اجرای دو مجموعه "اقدامات آنی" و "یکسان سازی نرخ ارز رسمی با اجرای سیاست های مناسب ارزی" است که گزارش مبسوط آن در پیوست نامه ارایه شده و خلاصه آن به شرح زیر است.

الف - اقدامات آنی:

اولین اقدام، ابطال کلیه مصوباتی که در سال جاری موجب شده تا کالاهای اساسی از شمول ارز ۲۸۵۰۰ خارج شوند و با قرار گرفتن در شمول نرخ ارز نیمایی (۴۴۰۰۰ تومان) موجی از گرانشازی کالاها را موجب شده است. این مصوبات که با هدف یکسان سازی نرخ ارز رسمی با بازار آزاد قاچاق ارز صورت گرفته است و دور باطل نرخ ارز - تورم را تشدید خواهد کرد به شرح ذیل است:

۱- مصوبه شماره ۱۸۹۷۸ مورخ ۸/۲/۱۴۰۳ در خصوص حذف ارز ۲۸۵۰۰ برای ۴۸۵ قلم کالا.

۲- مصوبه شماره ۲۳۱۰۷ مورخ ۱۲/۲/۱۴۰۳ و حذف ارز ۲۸۵۰۰ برای روغن و برنج.

۳- مصوبه ۱۴۰۳/۳/۲۹ ستاد تنظیم بازار (افزایش قیمت جو، پوشک، لاستیک رادیال سنگین و روغن موتور).

۴- مصوبه شماره ۷۰۷۶۳ مورخ ۱۴۰۳/۵/۳ افزایش قیمت اوره (از ۴۰ به ۲۴۰ هزار تومان).

۵- صورتجلسه شماره ۸۲۶۵۸ مورخ ۱۴۰۳/۵/۸ وزرای اقتصاد و دارایی، نفت و صمت در خصوص گرانشازی خوراک گاز تعدیلی واحدهای تولیدی روغن موتور و مواد شیمیایی (گرانشازی پلی اتیلن ترفتالات (پت) ماده اولیه برای ساخت بطری آب و نوشابه و ظروف پلاستیکی نگهدارنده مواد غذایی + ماده اولیه نخ و الیاف پلاستیکی برای تولید پارچه و لباس و فرش و موکت و پلی استایرن برای ساخت ظروف یکبار مصرف و فوم ها و پنل یونولیت ساختمانی و لوبکات برای تولید روغن موتور و گریس و واکس و پارافین و صنایع شوینده و نساجی و بطری سازی و سایر کالاها).

ابطال این مصوبات، به معنای اهتمام دولت در جلوگیری از جهش قیمت در کالاهای اساسی و معیشت مردم است.

ب- یکسان سازی نرخ ارز رسمی با اجرای سیاست های مناسب ارزی:

دومین اقدام، تغییر در جهت سیاستگذاری دولت، از سیاستی تجربه شده و شکست خورده به سیاستگذاری عقلانی

و صحیح است. سیاستگذار در سیاست فعلی به تبعیت از بازار آزاد (قاچاق)، اقلام مشمول ۲۸۵۰۰ تومانی را یک به یک

حذف نموده و زمینه جهش تورمی بعدی را فراهم می نماید؛ به طمع اینکه **دور باطل علل تورمی** بالاخره یک

جایی از حرکت بازبایستد! عنایت بفرمایید که چنانچه با شرایط فعلی پیش برویم و علل و اسباب ایجادکننده تورم را

از بین نبریم، رسیدن به ثبات اقتصادی سرابی بیش نیست. به عنوان دومین اقدام، **دولت محترم باید عکس**

جهت سیاست های فعلی، با کاهش و حذف شمول ارز اشخاص و نیمایی، و افزایش دایره اقلام

مشمول ۲۸۵۰۰ تومان، نرخ ها را به سمت پایین هدایت و یکسان (۲۸۵۰۰ تومان) نماید. اقتدار

و اراده دولت در اجرای این سیاست با کاهش شدید نرخ ارز بازار آزاد (قاچاق) همراه خواهد بود.

درحقیقت عکس جهت سیاستگذاری فعلی، به جای دنباله روی از نرخ بازار آزاد (قاچاق) باید یک نرخ منطقی مبنا قرار

گیرد و تقویت شود. بدیهی است که صادرکنندگان نیز باید از همین نرخ تبعیت کنند. همچنین لازمه موفقیت این

سیاست اجرای قانون قاچاق کالا و ارز و برخورد جدی با بازار آزاد قاچاق ارز است. دلایل پیشنهاد نرخ ارز ۲۸۵۰۰

تومان و اثرات آن بر درآمدهای ارزی حاصل از صادرات غیرنفتی، همچنین بسته سیاست‌های مناسب ارزی که همزمان با اجرای این سیاست باید اتخاذ شود در پیوست نامه تشریح شده است. توفیق جنابعالی را از خداوند متعال خواهانیم.

جمعی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی

(لیست اسامی پیوست شده است)

باسمه تعالی

بسته سیاستی مهار تورم با تاکید بر سیاست مناسب ارزی

(دلایل و راهکارها)

حسین صمصامی

عضو هیات علمی دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی
و نماینده مردم تهران، اسلامشهر، ری و شمیرانات و پردیس
۱۴۰۳/۵/۱۷

فهرست :

صفحه

۳

مقدمه :

۴

ارز و تورم (مشکلات ساختاری اقتصاد ایران)

بخش اول

:

۱۶

راهکار

بخش

دوم :

پیوست ۱	صفحاتی از برنامه تعدیل اقتصادی مصوب اسفند ۱۳۶۹	۳۰
:		
پیوست ۲	اطلاعیه فروردین ۱۳۹۷ بانک مرکزی در خصوص یکسان سازی ارز	۳۶
:		
پیوست ۳	تبعات جهانی سازی اقتصاد ملی با سپردن تعیین نرخ ارز به بازار آزاد (بازار سیاه و ناکارآی فعلی)	۳۷
:		
پیوست ۴	بندهای مهم از قوانین مصوب مجلس درباره ارز	۴۴
:		
پیوست ۵:	اشراف بانک مرکزی بر جریان ارزی	
پیوست ۶	کشور ۴۵	
:	کتاب جعبه سیاه تضعیف ریال	

مقدمه:

نرخ ارز متغیر بسیار مهم و کلیدی در اقتصاد هر کشوری است. با توسعه امر تجارت خارجی (واردات و صادرات) و اتصال اقتصاد داخلی به صحنه جهانی، اتخاذ سیاست های ارزی مناسب و تعیین نرخ ارز متناسب با شرایط بخش حقیقی اقتصاد، نقش موثری در گسترش فعالیت های مولد اقتصادی دارد.

متأسفانه سال هاست اقتصاد کشور ما از پدیده ای به نام تورم بالا رنج می برد. این مشکل که با صادرات نفت و سرازیر شدن دلارهای نفتی در پیش از انقلاب آغاز شده بود، اکنون با اتخاذ سیاست های نامناسب ارزی از سال

۱۳۷۰ و عدم اتخاذ سیاست‌های مناسب اقتصادی به خصوص در بخش ارز در مواجهه با تشدید تحریم‌ها از سال ۱۳۹۰ تاکنون به نقطه اوج خود رسیده و با تورم همراه با رکود اقتصادی شدید باعث نارضایتی شدید مردم شده است.

در سال‌های پس از جنگ با اجرای سیاست تعدیل اقتصادی و رهاسازی نرخ ارز و در ادامه با آغاز فروش منابع ملی به داخل با قیمت به اصطلاح جهانی، تورم رکودی در اقتصاد ما شتاب گرفته است و دچار بحرانی شده‌ایم که جز با فهم دقیق شرایط و تدبیر نمی‌توان از آن خارج شد.

در بخش دوم به تنها راهکار و بسته سیاست اقتصادی ایران می‌پردازیم که هم عملی است و هم ناگزیر از اجرای آن هستیم. در این بسته راهکاری که ارائه شده با عمل به قوانین موجود می‌توان در مدت زمان نسبتاً کوتاهی، تورم را مهار کرد و رونق اقتصادی را به کشور بازگرداند. اجرای این راهکار چه با وجود تحریم و چه بدون آن الزامی است تا اقتصاد تا در برابر شوک‌های اقتصادی در آینده مقاوم کنیم.

بار دیگر تاکید می‌کنیم این بسته، تنها راهکار واقعی حل مشکل اقتصاد ایران است و الویت دادن به سیاست‌هایی همانند کنترل نقدینگی، کنترل ناترازی بودجه، کنترل ناترازی بانک‌ها، افزایش یارانه از محل افزایش قیمت حامل‌های انرژی، آدرس‌های غلط یا موضوعات ثانویه هستند که دولت فعلی را نیز مانند دولت‌های قبلی به مسیر انحرافی هدایت خواهد کرد.

بخش اول: ارز و تورم

در پیوست (شماره ۱) این گزارش، صفحاتی از برنامه تعدیل اقتصادی دولت مرحوم رفسنجانی ذکر شده است که در اسفند سال ۱۳۶۹ توسط دفتر اقتصاد کلان در معاونت امور اقتصادی دولت تهیه شده است. در بندی از مقدمه آن چنین آمده :

" البته نباید از نظر دور داشت که در شرایط فعلی، اعمال یکباره نرخ تعادلی ممکن است در کوتاه مدت پیامدهای نامطلوبی از جمله افزایش سریع قیمت بسیاری از کالاها، کاهش رفاه طبقات محروم، کمبود نقدینگی واحدهای تولیدی برای خرید ارز و گران شدن محصول برخی از واحدهای تولیدی به نحوی که قادر به یافتن مشتری برای محصول خود نباشند را به دنبال خواهد داشت."

جای بسی تأسف است که این بند کوتاه، بارها و بارها در اقتصاد ما تکرار و تجربه شده و با هر بار افزایش جهش وار ارز، اقتصاد ایران گرفتار تورم های کمرشکن، رکود اقتصادی، نارضایتی مردم و برون داد ضعیف از کارآمدی نظام جمهوری اسلامی در مدیریت اقتصادی کشور شده است.

این برنامه که در واقع بر مبنای توصیه های صندوق بین المللی پول تنظیم شده بود، در قالب یک بسته سیاستی موارد زیر را شامل می شد:

- ایجاد نظام قیمتی و ارزی مبتنی بر بازار
- اصلاحات قیمتی افزایش قیمت فرآورده های نفتی داخلی
- ضرورت حذف تمامی انواع یارانه های ضمنی و کنترل های قیمتی
- لغو نرخ های دستوری بازده (سود بانکی) و کارمزد و تعیین آن توسط بانک ها
- اجازه فعالیت به مؤسسات اعتباری خصوصی
- دادن استقلال بیشتر به بانک ها و استفاده از نظرات کارشناسی بانک جهانی و صندوق نسبت به حسابرسی متمرکز
- تعیین نرخ ارز توسط مکانیسم بازار
- رفع محدودیت واردات به لحاظ نوع کالا

گرچه قرار بود این توصیه ها در قالب یک تفاهم نامه ابلاغ شود، هیچگاه به مرحله امضا و اجرا نرسید، اما طی سالیان بعد تک تک بندهای آن در قوانین بودجه سالانه یا قوانین بالادستی به تصویب مجلس درآمدند.

با پایان جنگ تحمیلی، کشور با حجم عظیمی از تخریب ها مواجه بود. نرخ ارز رسمی (دلار) برای حدود یک دهه روی ۷۰ ریال ثابت مانده بود اما ارز در بازار غیررسمی در حال افزایش بود. در سال ۱۳۷۰ و در پی اجرای نخستین بند از برنامه تعدیل اقتصادی، نرخ ارز رسمی (تعادلی) از ۷۰ به ۶۰۰ ریال افزایش یافت و اقتصاد کشور شاهد تورم ۲۰ و ۲۵ درصدی در سال های ۱۳۷۰ و ۱۳۷۱ گردید.

در قدم بعدی، مرحوم رفسنجانی با تصور توسعه اقتصادی، سیاست درهای باز را اجرا و اقدام به استقراض ۳۵ میلیارد دلار وام خارجی کرد، اما به محض سررسید وام ها در سال ۱۳۷۳ با کمبود شدید منابع ارزی مواجه شد و ناگهان نرخ ارز در بازار آزاد جهش کرد و در اردیبهشت ماه ۱۳۷۴ به بیش از ۸۰۰ تومان افزایش یافت، بحران بزرگی در کشور پدید آمد و نرخ تورم به بالای ۴۹٪ رسید.

با آغاز اعتراضات مردمی، دولت وقت به سرعت از اجرای سیاست تعدیل اقتصادی عقب‌نشینی کرد و با اعلام تثبیت نرخ ارز صادرات غیرنفتی به رقم ۳۰۰ تومان در سال ۱۳۷۴، بحران را فرونشاند. اجرای این سیاست موجب شد تا تورم در سال ۱۳۷۵ به ۲۱,۶ درصد کاهش یابد.

با روی کار آمدن دولت هفتم (۱۲ مرداد ۱۳۷۶ - ۱۲ مرداد ۱۳۸۰) روند کاهش تورم ادامه داشت به گونه ای که تورم در سال ۱۳۸۰ به ۱۰,۶ درصد کاهش یافت. تا اینکه با آغاز کار دولت هشتم در سال ۱۳۸۱ نرخ ارز یکسان شد و نرخ (دلار) ۱۷۵۵ ریال حذف و به رقم ۷۹۹۱ ریال افزایش یافت. اجرای این سیاست موجب شد تا تورم در این سال به رقم ۱۶ درصد افزایش یابد. با ثبات نسبی نرخ ارز در سال های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۴ نرخ تورم در سطح حدود ۱۵ درصد ثابت ماند و در سال آخر این دولت این نرخ به ۱۱ درصد تقلیل یافت.

در دو سال اول آغاز به کار دولت نهم (سال های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵) و ثبات نسبی در نرخ ارز، تورم در سطح حدود ۱۱ درصد باقی ماند.

در سال ۱۳۸۶ دولت نهم با الهام از توصیه های صندوق بین المللی پول مجوز فروش فرآورده های ویژه پالایشگاهی، نفت و منابع ملی به پالایشگاه های داخل را با قیمت های جهانی صادر کرد. از آنجا که جزئیات اجرایی و قوانین مصوب مربوطه در پیوست (شماره ۳) این نوشتار به تفصیل بیان شده است، از تکرار آنها در این بخش خودداری می کنیم.

اجرای این سیاست موجب شد تا نرخ تورم در سال های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ به ترتیب به ۱۸,۳ و ۲۵,۴ درصد افزایش یابد. به عبارت دیگر، میانگین تورم ۱۶٪ نیمه دوم دهه ۷۰ و نیمه اول دهه ۸۰، به حوالی ۲۵٪ در سال ۱۳۸۷ افزایش یافت.

در تاریخ ۲۷ آذر ۱۳۸۹، رئیس دولت دهم با حضور در سیما، آغاز اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها (آغاز جهانی فروشی فرآورده های اصلی به داخل) را رسماً اعلام کرد. براین اساس، از صبح روز ۲۸ آذر، حامل های انرژی، آب و نان در سراسر ایران با بهای جدید ارائه خواهند شد. این سیاست موجب شد تا نرخ تورم در سال ۱۳۹۰ نسبت به سال قبل به حدود دو برابر (از ۱۲,۵ درصد به ۲۱,۴) افزایش یابد. علاوه بر این با تحریم نفتی و بانکی ایران در دی ماه ۱۳۹۰ و افزایش شدید نرخ ارز در بازار آزاد (قاچاق) در سال های ۱۳۹۱ و ۹۲ به بیش از ۴۰۰۰ تومان و کاهش شدید رشد اقتصادی و سرمایه گذاری، تورم در این سال ها به بیش از ۳۰ درصد افزایش یافت.

با روی کار آمدن دولت یازدهم و وعده اجرای معاهده برجام و ارتباط با خارج، انتظارات تورمی در جامعه فروکش کرد. نرخ در ارز در سطح ۳۰۰۰ تومان به ثبات نسبی دست یافت. در سال ۱۳۹۴ برجام امضا شد و اقتصاد ایران توانست نفت بیشتری را در بازارهای جهانی به فروش برساند. این امر موجب شد تا نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۵ به رقم ۱۲,۵ درصد افزایش یابد. طبیعی بود که این نرخ در سال های بعدی امکان تحقق نداشت به گونه ای که در سال ۱۳۹۶ به رقم ۳,۷ درصد تقلیل یافت. با وجود آنکه با فروکش کردن انتظارات تورمی در جامعه نرخ ارز در بازار آزاد در سال ۱۳۹۵ به زیر ۳۰۰۰ تومان کاهش یافت و نرخ تورم در دو سال پیاپی (۱۳۹۵)

و ۱۳۹۶ به ترتیب ۹,۰۵ و ۹,۷ درصد) تک رقمی شد، اما بانک مرکزی با اعلام اینکه کف نرخ ارز ۳۰۰۰ تومان است مانع از کاهش بیشتر نرخ ارز در بازار آزاد قاجاق شد.

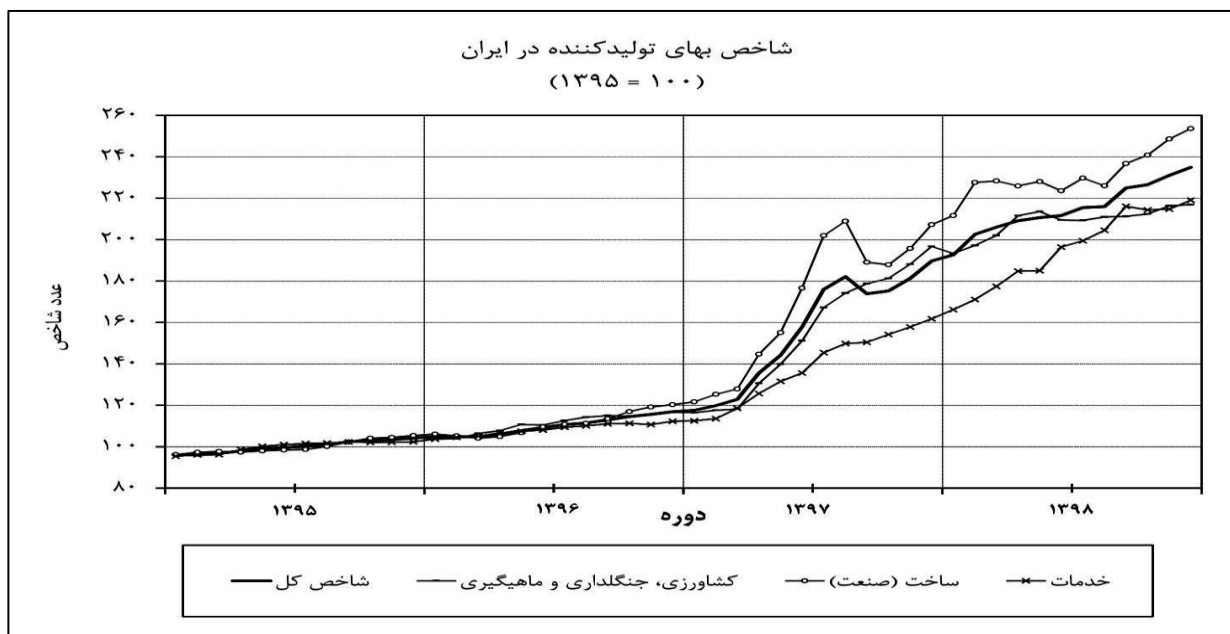
همانطور که در مقدمه برنامه تعدیل اقتصادی نیز اذعان شده بود؛ بالابودن نرخ ارز، نیاز به نقدینگی بیشتر (جهت خرید ارز گرانتر برای واردات و نیز تامین هزینه سرمایه در گردش بیشتر بنگاه‌های تولیدی) ایجاد می‌کند؛ به این معنی که بعد از جهش ارز، تقاضای نقدینه‌خواهی و افزایش نقدینگی معلول تورم می‌شود نه علت آن. با مطرح شدن انتخابات ریاست جمهوری آمریکا و کاندیداتوری ترامپ و تهدید ایشان مبنی بر پاره کردن برجام، مبنای تصنعی کاهش تورم و رشد اقتصادی ایجاد شده بر مبنای برجام در اواخر سال ۱۳۹۶ و سال ۱۳۹۷ فرو ریخت. نرخ ارز در اواخر سال ۱۳۹۶ شروع به افزایش کرد به گونه‌ای که در اوایل سال ۱۳۹۶ به حدود ۵۰۰۰ تومان افزایش یافت. دولت برای کنترل بازار ارز، اطلاعیه شماره یک را با هدف یکسان‌سازی نرخ ارز توسط بانک مرکزی در تاریخ ۱۳۹۷/۱/۲۱ منتشر کرد و نرخ رسمی دلار ۳۵۰۰ تومانی را به ۴۲۰۰ تومان افزایش داد.

در این اطلاعیه که متن آن در پیوست (شماره ۲) آمده، کلیه صادرکنندگان و واردکنندگان ملزم شدند تا عرضه و تقاضای ارز خود را صرفاً در سامانه نیما با نرخ ۴۲۰۰ تومانی انجام دهند. علاوه بر این کلیه مبادلات ارزی در خارج از سامانه نیمایی قاجاق محسوب می‌شد. گرچه مجموعه این سیاست‌های اعلامی، بسته مناسب ارزی را در آن زمان ارائه می‌کرد اما اجرای ناقص و غلط منجر به شکست آن گردید؛ چراکه اولاً ارز ۴۲۰۰ تومانی را تقریباً به اکثر مصارف ضروری و غیرضروری (مانند بخارشور، موز، یخچال، قهوه‌ساز، چای‌ساز و امثالهم) تخصیص دادند که حاکی از ناکارایی در تخصیص منابع کمیاب ارزی داشت. علاوه بر این، برخی گزارش‌ها نشان می‌داد مثلاً به جای دارو، بخارشوی وارد شده یا تیم فوتبال اقدام به واردات تایر خودرو کرده است! یک شرکت خودروساز، چای وارد کرده و یا شرکت واردکننده پارچه، ۱۲۰ هزار یورو لوبیا چیتی وارد کرده است! برخی از اصناف هم اعتراض داشتند که مثلاً واردکننده کاغذ جزو این صنف نبوده و معلوم نیست ارز تخصیصی منجر به واردات این کالا شده یا نه؟

در تاریخ ۱۳۹۷/۴/۴ یعنی سه ماه بعد از این اطلاعیه، بانک مرکزی یک بازار ثانویه ارز را راه‌اندازی کرد. در این بازار صادرکنندگان مجاز شدند تا ارز خود را به نرخ توافقی به واردکنندگان بفروشند. به این ترتیب بسته سیاستی برای یکسان‌سازی نرخ ارز با اشکالات فراوان در اجرا تنها سه ماه دوام آورد.

یکی دیگر از اتفاقات ناگوار سال ۱۳۹۷ مصوبه مهرماه هیئت دولت بود که به درخواست برخی وزیران کابینه، نرخ تسعیر فروش فرآورده‌های پالایشگاهی از ارز ۴۲۰۰ تومانی به ارز نیمایی ۱۲۵۰۰ تومانی افزایش یافت. این موضوع نیز موجی از گرانی مواد اولیه داخلی و تورم بخش تولید را (حتی پیش از اعلان عمومی) رقم زد. از آنجا که تبعات و آثار این تصمیم را مشروح در پیوست (شماره ۳) ارائه کرده‌ایم، از تکرار آن در اینجا خودداری می‌کنیم. چنانچه در نمودار شاخص بهای تولید کننده مشاهده می‌شود، به دلیل ساختار جهانی فروشی منابع ملی به داخل، با افزایش نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومانی به ارز نیمایی ۱۲۵۰۰ تومانی در سال ۱۳۹۷، جهش بزرگی را در شاخص بهای تولید کننده و مصرف کننده شاهد بودیم. در سال‌های بعد نیز با افزایش مداوم نرخ

ارز نیمایی (به تبعیت از نرخ بازار آزاد) هم در بخش واردات و هم در بخش تولیدات داخلی، تورم افزایش یافت و به کانال ۴۰٪ و بالاتر رسید و موجی از نارضایتی عمومی را دامن زد.

منبع آمار : سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

در خلال سال‌های ۱۳۹۷ تا به امروز، اشتباهات سال ۱۳۶۹ بارها و بارها تکرار شده است. با اجرای سیاست افزایش مکرر نرخ ارز رسمی که ریشه در سیاست‌های تعدیل اقتصادی دارد، تعیین و کشف نرخ ارز به بازار آزاد سپرده شده و چون تقریباً هیچ کنترلی بر این بازار نبود، مدام نرخ‌ها توسط ذینفعان گرانی افزایش یافت. دولت نیز به پیروی از این نرخ‌های مختل شده، نرخ ارز رسمی کشور را بالا می‌برد و باعث تورم بیشتر و کاهش ارزش پول ملی شده و دوباره با دامن زده به انتظارات تورمی موجبات افزایش مجدد نرخ ارز را در این بازار آزاد قاچاق ارز را فراهم می‌کند و این دور باطل تاکنون ادامه دارد.

استدلال غلط و دروغ بزرگ اصابت نکردن ارز رسمی به بخش تولید :

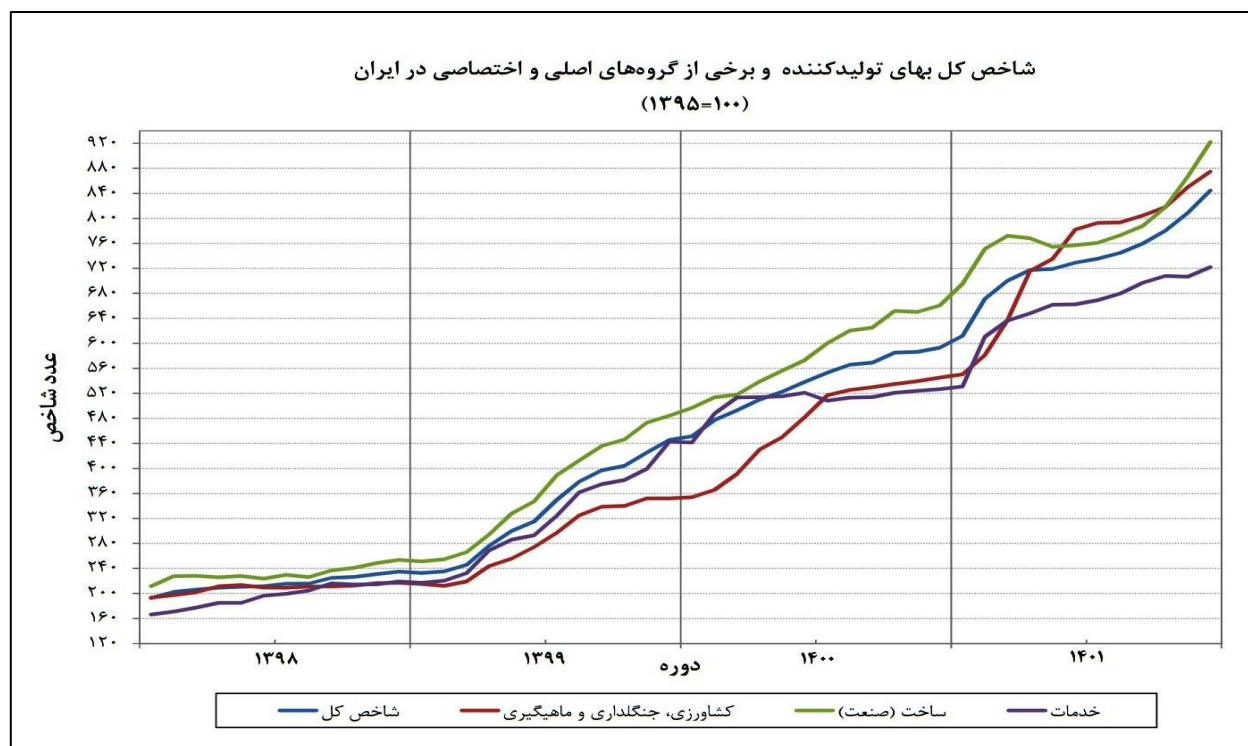
در زمستان سال ۱۴۰۰ و در مناظره تلویزیونی با یکی از نمایندگان محترم مجلس که اصرار بر حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی برای واردات نهاده‌های دامی و کالاهای اساسی داشت، از مخاطرات این تصمیم گفته شد و به مسئولان ذیربط هشدار داده شد که از گران‌سازی نرخ ارز رسمی کشور و حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی پرهیز کنند، چون جامعه دیگر تحمل گرانی بیش از این مقدار را ندارد.

نظر منتقدان این بود که گرچه ارز ۴۲۰۰ تومانی به واردات نهاده‌ها تخصیص می‌یابد، اما قیمت کالاهای تولیدی (منظور مرغ) ثابت نمانده و همگام با افزایش نرخ ارز بازار آزاد قیمت این کالا بالا می‌رود. توصیه آنها به دولت این بود که ادامه تخصیص این ارز، هدر دادن منابع ارزی کشور است و باید ارز ۴۲۰۰ را حذف و نرخ‌ها را روی ارز نیمایی ۲۵۰۰۰ تومانی یکسان‌سازی کنیم.

دواشتباه بسیار بزرگ در این تفکر نهفته بود:

نخست اینکه با وجود یله و رها بودن بازار آزاد ارز، هر نوع گران سازی ارزهای رسمی اثرات شدیدی تورمی به دنبال دارد و موجب می شود تا انتظارات تورمی مردم تحریک شده و موجب افزایش نرخ ارز در بازار آزاد قاچاق گردد. در نتیجه سیاست افزایش نرخ ارز رسمی با هدف یکسان سازی نرخ ارز قطعا با شکست مواجه خواهد شد. دوم اینکه متاسفانه هم نمایندگان مجلس و هم مسئولان دولتی اطلاع دقیقی از ساختار و ترکیب هزینه های تولید کشور نداشتند. آنها نمی دانستند بخش تولید تنها متاثر از ارز رسمی (۴۲۰۰ تومانی) نیست، بلکه بخش هایی از عوامل تولید با ارز نیمایی و بخش هایی دیگر با ارز آزاد انجام می شود و نباید کل گرانی تولید را به پای اصابت نکردن ارز رسمی ۴۲۰۰ تومانی نوشت. متاسفانه به هشدار داده شده در این زمینه که گران سازی ارز رسمی ۴۲۰۰ تومانی باعث افزایش هزینه های تولید شده و موج تورمی وحشتناک ایجاد خواهد کرد، توجه نشد.

در اردیبهشت ماه سال ۱۴۰۱ و به امید تک نرخی شدن ارز روی ۲۵۰۰۰ تومان، ارز ۴۲۰۰ تومانی حذف شد و ناگهان بخش تولید و به دنبال آن قیمت کالاها با جهش شدید تورمی مواجه گردید. نمودار زیر شاخص کل بهای تولیدکننده و برخی از گروه های اصلی و اختصاصی در ایران (۱۳۹۵=۱۰۰) را نشان می دهد. با حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی شاهد افزایش شدید این شاخص در سال ۱۴۰۱ بودیم.

منبع آمار: سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

متاسفانه این سیاست های اشتباه بارها و بارها در اقتصاد ما تکرار شده است. هر بار که نرخ ارزهای رسمی کشور به تبعیت از نرخ بازار آزاد قاچاق ارز (بازار یله، رها و بدون نظارت حاکمیت) افزایش می یابد، بخش تولید با جهش های تورمی مواجه شده و بلافاصله اثرات خود را در بخش مصرف و سفره

مردم نشان می‌دهد. جهش تورمی ابتدای سال ۱۴۰۱ همان اثر تورمی بر بخش تولید و مصرف است که با حذف و گرانسازی ارز ۴۲۰۰ تومانی به وجود آمده و پس از بروز اعتراضات در کشور و افزایش نرخ ارز آزاد در انتهای سال ۱۴۰۱ باز شاهد موج تورمی جدیدی در کشور شدیم.

یکی از بحث‌های مهمی که در مورد اثبات نکردن ارز رسمی مطرح شده موضوع قیمت مرغ است. صنعت مرغداری بعد از نفت، جزو مهمترین صنایع کشور محسوب می‌شود و هرگونه اشتباه در فهم جریان آن باعث افزایش هزینه‌ها و تورم خواهد شد. متاسفانه تحلیل‌های غلط کارشناسی با این استدلال که ارز ۴۲۰۰ به تولید اصابت نمی‌کند و باید حذف شود تا منابع ارزی کشور هدر نرود! هزینه سنگینی را بر کشور وارد کرد. این تحلیل‌گران نمی‌دانستند که کل چرخه تولید مرغ با ارز ترجیحی نیست، بلکه تنها بخشی با ارز ترجیحی و مابقی با ارز نیمایی و آزاد صورت می‌پذیرد. جدول زیر هزینه‌های عمده برای تولید یک کیلو گرم مرغ زنده در ابتدای خرداد ۱۴۰۳ را نشان می‌دهد.

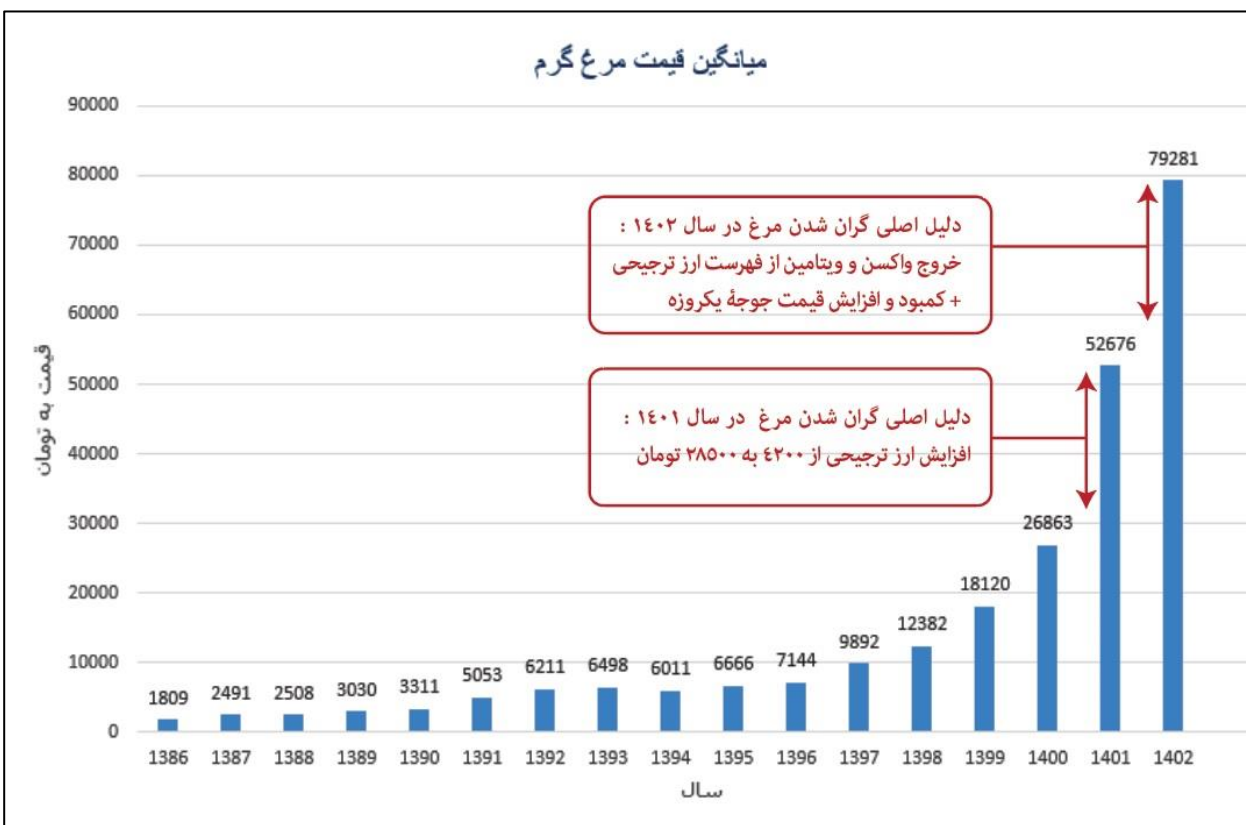
هزینه‌های عمده برای تولید یک کیلوگرم مرغ زنده در ابتدای خرداد ۱۴۰۳				
عنوان هزینه	میزان	هزینه (تومان)	درصد هزینه تولید در یک کیلو مرغ زنده	نوع ارز
ذرت	۱۳۰۰ گرم	۹۰۰۰	حدود ۱۵/۵ درصد	ترجیحی ۲۸۵۰۰ تومانی
کنجاله سویا	۶۰۰ گرم	۱۲۵۰۰	حدود ۲۱/۵ درصد	ترجیحی ۲۸۵۰۰ تومانی
کنسانتره	۵۰ گرم	۳۷۵۰	حدود ۶/۵ درصد	نیمایی ۴۰ هزار تومانی
سایر مواد افزودنی	۱۵۰ گرم	۱۱۲۵۰	حدود ۱۹/۲ درصد	نیمایی ۴۰ هزار تومانی
مجموع هزینه‌های دان + حمل و نقل :		۳۶۵۰۰		
واکسن، بریمکس درمانی و دارو :		۳۶۰۰	حدود ۶ درصد	نیمایی ۴۰ هزار تومانی
هزینه جوجه یکروزه برای یک کیلو مرغ :		۱۱۴۰۰	حدود ۳۰ درصد	واردات نیمایی ولی فروش آزاد
آماده سازی سالن + استهلاک + انرژی + کارگر :		۶۵۰۰	حدود ۱۱/۲ درصد	ارز آزاد ۵۷ هزار تومانی
هزینه تامین نقدینگی با نرخ سود ۲۳٪ بانکی		۰		ارز آزاد ۵۷ هزار تومانی
سود مرغدار		۰		ارز آزاد ۵۷ هزار تومانی
قیمت یک کیلو مرغ زنده :		۵۸۰۰۰		
قیمت یک کیلو مرغ کشتار گرم در عمده فروشی :		۷۷۰۰۰		
قیمت یک کیلو مرغ کشتار گرم در خرده فروشی :		۸۵۰۰۰		

براساس ارقام مندرج در این جدول، حدود یک سوم هزینه‌های تولید مرغ با ارز ۲۸۵۰۰ تومانی، یک سوم با ارز نیمایی و بقیه با ارز آزاد تامین و محاسبه می‌شود. گران شدن مرغ در عین ثابت ماندن ارز ترجیحی به دلیل گران شدن ارز آزاد و نیمایی بود نه هدررفت ارز ۲۸۵۰۰ تومانی. قبلا که ارز ۴۲۰۰ تومانی به صنعت مرغداری کشور داده می‌شد همین نسبت‌ها برای این ارز نیز رعایت می‌شد.

به‌رغم هشدارهایی که در رسانه‌های جمعی به مسئولان کشور داده شد و آنها را از گران کردن ارز رسمی ۴۲۰۰ تومانی برای واردات نهاده‌ها و کالاهای اساسی برحذر داشتیم، اما متاسفانه به نظرات کارشناسی توجه نشد و با گران کردن ارز در ابتدای سال ۱۴۰۱، ناگهان مرغ و دیگر کالاهای اساسی به شدت گران شدند و چند ماه بعد با لبریز شدن صبر مردم از گرانی‌های افسارگسیخته (و البته با جرعه فوت مهسا امینی) اعتراضات شروع شد و آن اتفاقات ناگوار در سطح ملی رخ داد.

ماجرای به همین جا ختم نشد، سال ۱۴۰۲ هم با گران شدن بخش دیگری از ارز تخصیصی به نهاده‌هایی مانند واکسن و ریزمغذی‌ها (انتقال این موارد از فهرست ارز از ۲۸۵۰۰ تومان به ارز نیمایی گرانتر)، دوباره هزینه‌های تولید را افزایش داد و چند ماه بعد با گرانتر شدن مرغ در بازار مواجه شدیم. درباره‌ی اصابت کردن ارز با نرخ رسمی به صنعت مرغداری کشور، گزارش مفصل و جداگانه‌ای تهیه شده است که در پیوست این گزارش آمده است.

نمودار زیر میانگین قیمت عرضه مرغ گرم در میادین سراسر کشور را نشان می‌دهد. بر اساس این نمودار دوبار مرغ جهش قیمتی داشته است. یکبار در ابتدای سال ۱۴۰۱ با حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی و افزایش آن به حدود ۲۵۰۰۰ تومان و بار دیگر با تبدیل ارز ۲۵۰۰۰ تومانی به ارز گرانتر نیمایی برای واردات بخشی از نهاده‌های تولیدی.

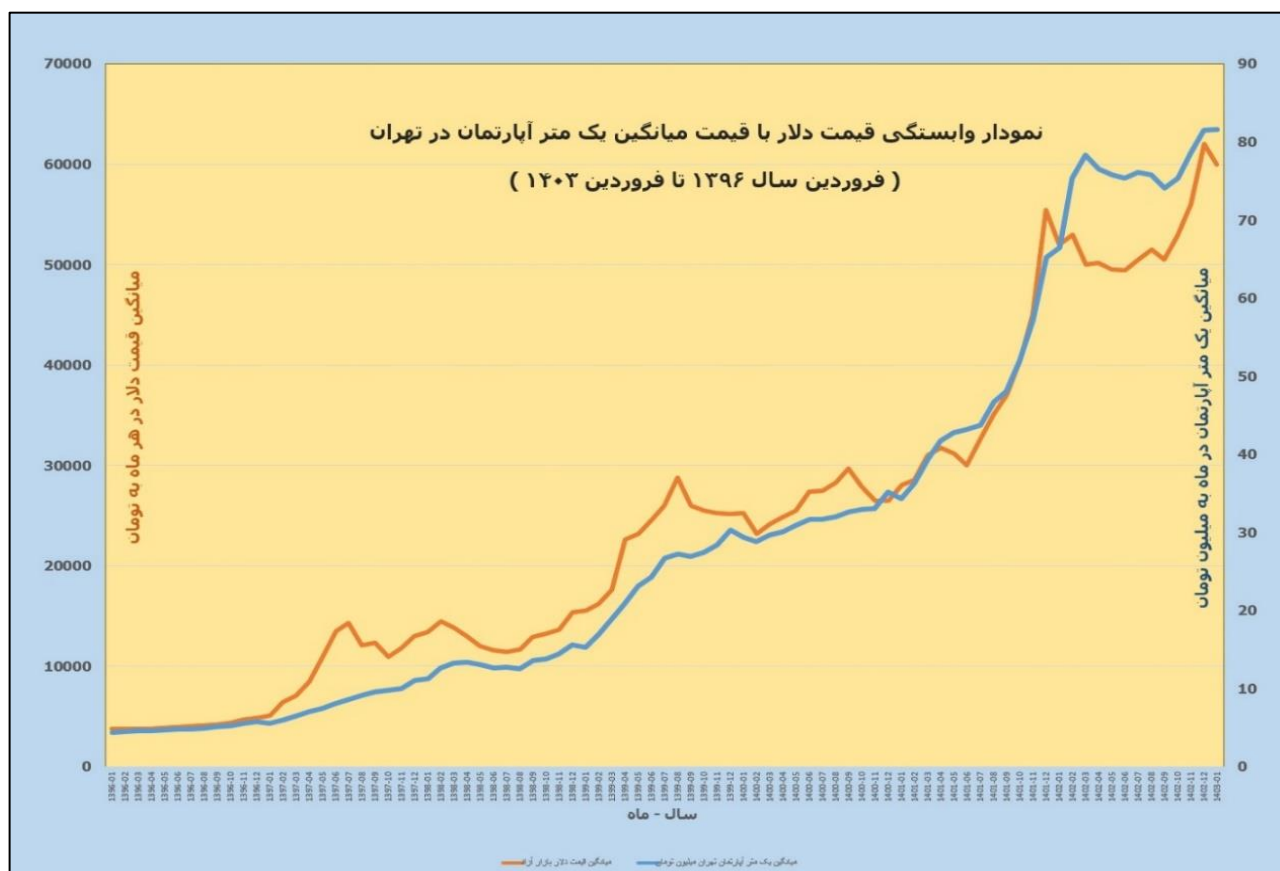

اثر نرخ ارز بازار آزاد بر دارایی‌های سرمایه‌ای :

در اقتصاد جهانی شده ایران از سال ۸۶ به بعد، قیمت دارایی‌های سرمایه‌ای مانند طلا و خودرو و مسکن همگام با افزایش نرخ ارز بازار آزاد بالا می‌روند. از آنجا که به دلیل شوک ناشی از تحریم و انتظارات تورمی، جهش‌های نرخ ارز همواره بالاتر از درآمد عمومی مردم است، این دارایی‌ها (مسکن و خودرو) به مرور در حال خارج شدن از سبد خرید طبقه متوسط مردم شده است.

برای مثال طبق نمودار زیر که از اطلاعات بانک مرکزی استخراج شده، از ابتدای سال ۹۶ تا ابتدای ۱۴۰۳ قیمت ارز حدود ۱۶ برابر و میانگین قیمت مسکن ۱۷,۵ برابر شده، این در حالی است که نقدینگی کل کشور حدود ۶,۵ برابر و میانگین حقوق کارمندان هم کمتر از ۶ برابر شده و تقریباً خرید مسکن به آرزوی دست نیافتنی برای جوانان ایران تبدیل شده است.

نمودار وابستگی قیمت مسکن به دلار بازار آزاد

دو متغیر مهم در صنعت ساختمان کشور (زمین و مصالح ساختمانی) با نوسانات نرخ ارز همراه شده است. افزایش نرخ ارز از دو طریق قیمت مسکن را تحت تاثیر قرار می‌دهد. اولاً مسکن به عنوان یک دارایی که می‌تواند جایگزین ریال شود، با افزایش نرخ ارز و افزایش انتظارات تورمی، تقاضای سفته بازی آن افزایش می‌یابد. ثانیاً با توجه به اینکه مصالح ساختمانی از فولاد گرفته تا مواد معدنی و پتروشیمی قیمت‌گذاری جهانی شده‌اند با افزایش نرخ ارز قیمت این مصالح افزایش می‌یابد. بنابراین تا وقتی نرخ ارز مهار نشود و پول ملی تقویت نشود قیمت مسکن کاهش نخواهند یافت.

آثار افزایش نرخ ارز بر اقلام وارداتی و مصرفی مردم:

در تاریخ ۱۴۰۳/۲/۱۲ مصوبه‌ای (به شماره ۲۳۱۰۷) توسط دولت ابلاغ شد که در آن ارز ۲۸۵۰۰ تومانی برخی کالاهای اساسی همانند شکر، کره، حبوبات، مواد سلولزی، لاستیک کامیون و سایر کالاهای حذف شد و ما شاهد موج تورمی جدیدی در کشور بودیم. در مجموع از سال گذشته تاکنون بیش از ۴۸۵ قلم کالا از شمول ارز ۲۸۵۰۰ تومانی حذف و با انتقال آنها به فهرست ارز نیمایی، هزینه واردات و تولید ۴۷٪ افزایش یافت و دقیقاً به همین میزان نیز قیمت این کالاهای (حتی کالاهای تولید داخل) در بازار گران شد. اگر قیمت کالاهای به خصوص کالاهای اساسی از سال ۱۳۹۷ تاکنون رصد شود، ملاحظه می‌شود که عامل اصلی افزایش قیمت این کالاهای افزایش نرخ ارز بوده است.

جدول زیر روند قیمت برخی از کالاهای اساسی همانند شکر و برخی از اقلام حبوبات را نشان می‌دهد.

نام کالا	قیمت قبل از حذف ارز ۴۲۰۰ فروردین ۱۳۹۸	قیمت بعد از حذف ارز ۴۲۰۰ در فروردین ۱۴۰۰	قیمت در فروردین ۱۴۰۱ تامین با ارز حدوداً ۲۲۰۰۰ تومانی	قیمت اسفند ۱۴۰۲ (تداوم پرداخت) ارز ۲۸۵۰۰ تومانی	قیمت ابتدای خرداد ۱۴۰۳ (بعد از حذف ارز ۲۸۵۰۰ تومانی)
قند شکسته بسته‌بندی	۸۹۰۰ تومان	۱۷۵۰۰ تومان	۲۷۰۰۰ تومان	۳۸۰۰۰ تومان	۴۸۰۰۰ تومان
شکر فله	۳۵۰۰ تومان	۱۵۰۰۰ تومان	۱۷۰۰۰ تومان	۲۸۰۰۰ تومان	۴۲۵۰۰ تومان
عدس کانادایی	۵۷۰۰ تومان	۲۶۸۰۰ تومان	۴۴۰۰۰ تومان	۶۴۰۰۰ تومان	۸۶۵۰۰ تومان
لوبیا چیتی	۱۱۶۰۰ تومان	۳۴۰۰۰ تومان	۴۶۵۰۰ تومان	۷۳۵۰۰ تومان	۹۳۰۰۰ تومان
نخود	۸۹۰۰ تومان	۲۷۵۰۰ تومان	۳۹۰۰۰ تومان	۵۱۵۰۰ تومان	۶۰۵۰۰ تومان
لوبیا سفید ایرانی	۱۵۰۰۰ تومان	۲۲۵۰۰ تومان	۲۵۰۰۰ تومان	۹۳۰۰۰ تومان	۱۴۰۰۰۰ تومان

در دو جدول زیر قیمت حبوبات را در فاصله زمانی دو ماه از اسفند ۱۴۰۲ تا اردیبهشت ۱۴۰۳ (حذف ارز ۲۸۵۰۰ تومان) نشان می‌دهد. چنانچه ملاحظه می‌شود حتی قیمت حبوبات تولید داخل نیز بیش از ۵۰٪ افزایش قیمت داشته‌اند.

تاریخ به روز رسانی: ۱ اسفند ۱۴۰۲

توضیحات	قیمت ریال/تن			محل عرضه	محصول	
	میانگین قیمت	حداکثر قیمت	حداقل قیمت			
	۶۴۰.۰۰۰	۶۵۰.۰۰۰	۶۳۰.۰۰۰	تهران	عدس کانادایی درشت	عدس
	۶۶۰.۰۰۰	۶۶۰.۰۰۰	۶۶۰.۰۰۰	تهران	عدس کانادایی ریز (استون)	
	۴۴۵.۰۰۰	۴۶۰.۰۰۰	۴۳۰.۰۰۰	تهران	دال عدس	
	۵۵۰.۰۰۰	۵۶۰.۰۰۰	۵۴۰.۰۰۰	تهران	عدس روس درشت (۷-۹ میلیمتر)	
	۶۱۰.۰۰۰	۶۲۰.۰۰۰	۶۰۰.۰۰۰	تهران	آذر شهر	چغندر
بوجار	۷۳۵.۰۰۰	۷۷۰.۰۰۰	۷۰۰.۰۰۰	تهران	لوبیا چیتی ایرانی	لوبیا
بوجار	۷۳۵.۰۰۰	۷۵۰.۰۰۰	۷۲۰.۰۰۰	تهران	لوبیا قرمز ایرانی	
بوجار	۹۳۰.۰۰۰	۹۳۰.۰۰۰	۹۳۰.۰۰۰	تهران	لوبیا سفید ایرانی	
	۶۷۰.۰۰۰	۶۸۰.۰۰۰	۶۶۰.۰۰۰	تهران	لوبیا چشم بلبلی ماداگاسکار	
بوجار	۵۱۵.۰۰۰	۵۴۰.۰۰۰	۴۹۰.۰۰۰	تهران	نخود سه خان	نخود

تاریخ به روز رسانی: ۲۴ اردیبهشت ۱۴۰۳

توضیحات	قیمت ریال/تن			محل عرضه	محصول	
	میانگین قیمت	حداکثر قیمت	حداقل قیمت			
تحويل تهران	۸۶۵.۰۰۰	۸۸۰.۰۰۰	۸۵۰.۰۰۰	تهران	عدس کانادایی درشت	عدس
	۸۵۵.۰۰۰	۸۶۰.۰۰۰	۸۵۰.۰۰۰	تهران	عدس کانادایی ریز (استون)	
	۷۸۵.۰۰۰	۸۰۰.۰۰۰	۷۷۰.۰۰۰	تهران	عدس روس درشت (۷-۹ میلیمتر)	
	۷۱۰.۰۰۰	۷۳۰.۰۰۰	۶۹۰.۰۰۰	تهران	آذر شهر	چغندر
بوجار	۹۳۰.۰۰۰	۹۴۰.۰۰۰	۹۲۰.۰۰۰	تهران	لوبیا چیتی ایرانی	لوبیا
دستچین	۹۷۵.۰۰۰	۱.۰۰۰.۰۰۰	۹۵۰.۰۰۰	تهران	لوبیا چیتی ایرانی	
بوجار	۱.۰۰۰.۰۰۰	۱.۰۵۰.۰۰۰	۹۵۰.۰۰۰	تهران	لوبیا قرمز ایرانی	
	۹۲۲.۵۰۰	۹۳۰.۰۰۰	۹۱۵.۰۰۰	تهران	لوبیا قرمز قرقیزستان	
بوجار	۱.۴۰۰.۰۰۰	۱.۴۰۰.۰۰۰	۱.۴۰۰.۰۰۰	تهران	لوبیا سفید ایرانی	
	۷۵۰.۰۰۰	۷۸۰.۰۰۰	۷۲۰.۰۰۰	تهران	لوبیا چشم بلبلی ماداگاسکار	
بوجار	۶۰۵.۰۰۰	۶۴۰.۰۰۰	۵۷۰.۰۰۰	تهران	نخود سه خان	نخود

همچنین در ادامه جدول زیر نیز وضعیت قیمت برخی دیگر از کالاهای اساسی همانند روغن، شیر، مرغ و گوشت را نشان می‌دهد.

نام کالا	اسفند ۱۴۰۰	اسفند ۱۴۰۱ بعد از حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی	اردیبهشت ۱۴۰۳ (تداوم پرداخت ارز ۲۸۵۰۰ تومانی)
روغن سرخ کردنی ۸۱۰ گرمی	۱۳۰۰۰ تومان	۵۳۰۰۰ تومان	۵۰۵۰۰ تومان
شیر ۳٫۲ درصد هر کیلو درب دامداری	۶۴۰۰ تومان	۱۵۰۰۰ تومان	۱۵۰۰۰ تومان
مرغ	۳۱۵۰۰ تومان	۶۵۰۰۰ تومان	۷۶۵۰۰ تومان
<u>گوشت شقه گوسفندی تولید داخل</u>	۱۲۹۰۰۰ تومان	۳۴۰۰۰۰ تومان	۶۰۰۰۰۰ تومان
<u>گوشت قلوه گاه گوساله منجمد برزیلی</u>	۴۷۰۰۰ تومان	۱۸۵۰۰۰ تومان	۲۴۰۰۰۰ تومان

جای بسی شگفتی است که مسئولان کشور با آنکه مشاهده می کنند افزایش نرخ ارز چه اثرات سوپی بر سفره مردم دارد، باز تجربیات شکست خورده را تکرار می کنند و از تحلیل هایی استفاده می کنند که به جای پرداختن به ریشه اصلی تورم در شرایط موجود اقتصاد ایران، آدرس غلط داده و نقدینگی و ناترازی بانک ها را مقصر اصلی تورم های افسار گسیخته نشان می دهند!

بخش دوم: راهکار

در بخش قبل نشان داده شد که اجرای سیاست‌های تعدیل اقتصادی از سال ۶۹ تا امروز که مهمترین بند آن سپردن تعیین نرخ ارز به بازار آزاد(قاچاق) بود، به شکست انجامیده و با اجرای گام به گام جهانی سازی اقتصاد ملی، معیشت مردم به نرخ ارز وابستگی شدیدی پیدا کرده است و کنترل مناسبی بر این بازار آزاد قاچاق ارز وجود ندارد.

در شرایط موجود دو راهکار وجود دارد:

راهکار اول: ادامه وضع موجود است، یعنی با استدلال حذف رانت و فساد و جلوگیری از اتلاف منابع ارزی به تبعیت از نرخ ارز بازار آزاد (قاچاق) نرخ ارز رسمی افزایش یابد و با نرخ بازار آزاد یکسان شود. این سیاست از سال ۱۳۶۹ در قالب سیاست‌های تعدیل اقتصادی آغاز شد و تاکنون نیز ادامه دارد. در نتیجه اجرای این سیاست به ارز چند نفری در حوزه حواله‌های ارزی به شرح ذیل رسیده‌ایم :

الف: نرخ ارز رسمی ۲۸۵۰۰ تومانی دولتی که به کالاهای اساسی اختصاص یافته است و دولت از سال گذشته تاکنون بیش از ۴۸۵ قلم کالا را از شمول آن خارج کرده است.

ب: ارز نیمایی با عنوان تالار دوم که نرخ ۴۲۰۰۰ تومان است

ج: ارز اشخاص که ۵ درصد کمتر از نرخ بازار آزاد قاچاق است

هدف بانک مرکزی در شرایط فعلی در گام اول انتقال و حذف ارز ۲۸۵۰۰ به ارز نیمایی است. در گام بعدی انتقال به ارز اشخاص که ۵ درصد کمتر از نرخ بازار آزاد قاچاق است. لازم به ذکر است که تاکنون اقتصاد کشور سه بار این مسیر یکسان سازی نرخ ارز(با بازار آزاد قاچاق) را تجربه کرده است. مورد اول سال ۱۳۷۱ که نرخ ارز رسمی با رقم ۱۴۶۰ ریال به رقم بازار آزاد نزدیک شد و تا رقم ۱۷۵۵ ریال همگام با بازار آزاد افزایش یافت و از سال های ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۰ به دلیل سرعت بالای افزایش نرخ ارز در بازار آزاد(۷۹۹۱ ریال در سال ۱۳۸۰) در رقم حدود ریال ۱۷۵۰ تثبیت شد. مورد دوم سال ۱۳۸۱ بود که نرخ ارز رسمی در رقم ۷۹۵۸ ریال با اختلاف بسیار ناچیز با نرخ ارز بازار آزاد یکسان شد و تا سال ۱۳۸۹ در سطح حدود ۱۰۰۰۰ ریال نوسان داشت. از سال ۱۳۹۰ به دلیل تحریم های اقتصادی مجدد نرخ ارز رسمی از بازار آزاد فاصله گرفت. مورد سوم سال ۱۳۹۷ بود که این تجربه شکست خورده مجددا تکرار شد که توضیحات آن مفصل در قسمت های قبلی ذکر شده است.

دلیل اصلی شکست یکسان سازی نرخ ارز با نرخ بازار آزاد قاچاق در اقتصاد ایران وقوع پدیده "**دور باطل**"

افزایش نرخ ارز - تورم" است. عملکرد این دور باطل به این صورت است که با یکسان سازی نرخ ارز و افزایش

نرخ ارز رسمی برای از بین رفتن شکاف موجود بین این نرخ و بازار آزاد(قاچاق) ارز، قیمت کالاها افزایش می‌یابد. افزایش قیمت کالاها از یک سو انتظارات قیمتی را تحریک می‌کند و از سوی دیگر موجب افزایش مستقیم قیمت کالاهای قاچاق نیز می‌شود. این رخداد موجب هجوم بازیگران اقتصادی به سمت خرید انواع دارایی به خصوص ارز برای حفظ ارزش پول خود شده است. این افزایش تقاضا در بازار آزاد(قاچاق) ارز موجب افزایش نرخ ارز در این بازار می‌شود. در مرحله بعدی با توجه به تبعیت دولت‌ها از طرح تعدیل اقتصادی، منجر به افزایش نرخ ارز رسمی می‌شود. با افزایش نرخ ارز رسمی، مجدد قیمت کالاها افزایش یافته است. به عنوان نمونه ارز ۴۲۰۰

تومانی قند و شکر در بهمن سال ۱۳۹۸ با هدف حذف رانت و فساد، موجب افزایش حدود ۶ برابری قیمت این کالا شد. همچنین حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی برنج، گوشت وارداتی، روغن، نهاده های دامی و سایر کالاها افزایشی بیش از ۲ تا ۴ برابری قیمت این محصولات را به دنبال داشته است. همچنین تغییر قیمت نرخ ارز مربوط به محصولات پتروشیمی از ۲۸۵۰۰ تومان به ۳۷۵۰۰ تومان در شهریورماه ۱۴۰۲ افزایش قیمت این محصولات را به دنبال داشته است. با افزایش قیمت کالاها به دنبال افزایش ارز رسمی، تمامی قیمت کالاها منجمله کالاهای قاچاق نیز با افزایش قیمت مواجه می شوند.

از آنجاکه منابع ارزی واردات کالاهای قاچاق از بازار ارز آزاد(قاچاق) تامین می شود موجب افزایش تقاضا در این بازار مختل شده می شود و منجر به افزایش مجدد نرخ ارز بازار آزاد(قاچاق) می شود. این افزایش هم تورم انتظاری جامعه را دامن می زند و هجوم مردم را به خرید بیشتر ارز برای سفته بازی و یا حفظ ارزش پول ترغیب می کند. به هر حال در دور بعدی فاصله بین نرخ ارز بازار آزاد(قاچاق) از نرخ رسمی بیشتر می شود و دولت افزایش نرخ ارز رسمی را با استدلال حذف رانت و فساد در دستور کار خود قرار می دهد. **این دور باطل در حال تکرار شدن است و منجر به کاهش سهمگین ارزش پول ملی کشور شده است.**

بنابراین تجربه نشان داده است که با هدف حذف رانت و فساد(البته ادعایی) نرخ ارز رسمی افزایش یافته تا اختلاف بین نرخ ارز رسمی و بازار آزاد (قاچاق) از بین برود، در حالی که این شکاف در مرحله بعدی افزایش یافته است. بیش از ۳۰ سال است که اقتصاد دوچار دور باطل افزایش نرخ ارز و تورم برای از بین رفتن رانت و فساد(ادعایی) شده و متأسفانه دولت های جدید در این دور باطل گرفتار شده اند.

راهکار دوم:

اجرای مجموعه اقدامات و سیاست های پنجگانه به شرح ذیل است.

الف) اقدامات آنی:

اولین اقدام، ابطال کلیه مصوباتی که در سال جاری موجب شده تا کالاهای اساسی از شمول ارز ۲۸۵۰۰ خارج شوند. این مصوبات شامل:

- ۱- مصوبه شماره ۱۸۹۷۸ مورخ ۸/۲/۱۴۰۳ در خصوص حذف ارز ۲۸۵۰۰ تومانی برای ۴۸۵ قلم کالا.
- ۲- مصوبه شماره ۲۳۱۰۷ مورخ ۱۲/۲/۱۴۰۳ و حذف ارز ۲۸۵۰۰ تومانی برای روغن و برنج.
- ۳- مصوبه ۱۴۰۳/۳/۲۹ ستاد تنظیم بازار (افزایش قیمت جو، پوشک، لاستیک رادیال سنگین و روغن موتور).
- ۴- مصوبه شماره ۷۰۷۶۳ مورخ ۳/۵/۱۴۰۳ افزایش قیمت اوره (از ۴۰ به ۲۴۰ هزار تومان).
- ۵- صورتجلسه شماره ۸۲۶۵۸ مورخ ۸/۵/۱۴۰۳ وزیران اقتصاد و دارایی، نفت و صمت در خصوص گرانسازي خوراک گاز تعدیلی واحدهای تولیدی روغن موتور و مواد شیمیایی (صنایع شوینده و نساجی و بطری سازی و سایر کالاها)

ابطال این مصوبات، به معنای اهتمام دولت در جلوگیری از جهش قیمت در کالاهای اساسی و معیشت مردم است. اصولاً پیش از اقدامات فوری در کنترل بازارها، وارد کردن هرگونه شوک قیمتی، خارج از منطق عقلانی و غیرسازنده، متضمن افزایش فاصله طبقاتی و ضیق معیشت طبقه متوسط و فرودست جامعه خواهد بود.

(ب) یکسان سازی نرخ ارز رسمی با اجرای سیاست‌های مناسب ارزی:

دومین اقدام، تغییر در جهت سیاستگذاری دولت، از سیاستی تجربه‌شده و شکست خورده به سیاستگذاری عقلانی و درست است. سیاستگذار در سیاست فعلی به تبعیت از بازار آزاد(قاچاق)، اقلام مشمول ۲۸۵۰۰ را یک‌به‌یک حذف نموده و زمینه جهش تورمی بعدی را فراهم می‌نماید؛ به طمع اینکه دور باطل علل تورمی بالاخره یک جایی از حرکت بازبایستد! عنایت بفرمایید که چنانچه با شرایط فعلی پیش برویم و علل و اسباب ایجادکننده تورم را از بین نبریم، رسیدن به ثبات اقتصادی سرایی بیش نیست. به‌عنوان دومین اقدام، دولت محترم باید عکس جهت سیاست‌های فعلی، با کاهش و حذف شمول ارز اشخاص و نیمایی، و افزایش دایره اقلام مشمول ۲۸۵۰۰ تومان، نرخ‌ها را به سمت پایین هدایت و یکسان (۲۸۵۰۰ تومان) نماید. اقتدار و اراده دولت در اجرای این سیاست با کاهش شدید نرخ ارز بازار آزاد(قاچاق) همراه خواهد بود. درحقیقت عکس جهت سیاستگذاری فعلی، به‌جای دنباله‌روی از نرخ بازار آزاد(قاچاق) باید یک نرخ منطقی مبنا قرار گیرد و تقویت شود. بدیهی است که صادرکنندگان نیز باید از همین نرخ تبعیت کنند. به عبارت دیگر منابع ارزی نرخ ۲۸۵۰۰ تومان تنها ارزهای حاصل از صادرات نفتی نخواهد بود، بلکه در تامین منابع ارزی، کلیه ارزهای صادرات غیرنفتی هم با همین نرخ استفاده خواهد شد. در این خصوص چند سوال اساسی مطرح می‌شود:

سوال اول- چرا یکسان سازی نرخ ارز دولتی در نرخ ۲۸۵۰۰ انجام شود و در نرخ‌های بالاتر نیمایی (۴۴۰۰۰ تومان) و یا ارز اشخاص (حدود ۵ درصد کمتر از نرخ بازار آزاد قاچاق ارز) انجام نمی‌شود؟

پاسخ: اولاً براساس محاسبات علمی که در "کتاب جعبه سیاه تضعیف ریال" مفصل بحث شده است (پیوست ۶) "نرخ ارز مناسب" محاسباتی به نرخ ۲۸۵۰۰ تومان نزدیکتر است. ثانیاً مبنا قرار دادن نرخی بالاتر از ۲۸۵۰۰ تومان آثار تورمی بر اقتصاد خواهد داشت که جامعه ظرفیت تحمل تورم بالاتر را ندارد. چنانچه گفته شد بانک مرکزی از سال گذشته و سال جاری با هدف انتقال از نرخ ۲۸۵۰۰ تومانی به نرخ نیمایی موجب افزایش بیش از ۵۰ درصدی قیمت بسیاری از کالاهای اساسی شده است و به همین دلیل در قسمت "الف" اقدامات آنی"، پیشنهاد ابطال کلیه این مصوبات دولت شده است.

سوال دوم- آیا کاهش نرخ ارز به سطح ۲۸۵۰۰ تومان موجب کاهش صادرات غیرنفتی نمی‌شود و انگیزه صادرکنندگان را کاهش نمی‌دهد؟

پاسخ: بر اساس اطلاعات سال ۱۴۰۲، مبلغ ۶۹,۴ میلیارد دلار ارز جهت واردات کالا و خدمات تامین شده است. از مجموع این مبلغ، ۲۵ درصد با نرخ ۲۸۵۰۰ تومانی است که از محل صادرات نفتی دولت تامین شده است. همچنین ۵۰ درصد آن حاصل صادرات شرکت‌های پتروشیمی‌ها و فولادی است که درآمدهای ارزی آنها با نرخ نیمایی (اکنون نرخ حدود ۴۴۰۰۰ تومان) تبدیل شده است. لازم به ذکر است که بخش قابل توجه‌ای از صادرات این شرکت‌ها به صورت خام (شمش فولاد و یا محصولات با فرآوری پایین) است

و به دلیل ارزبری پایین تولید این محصولات افزایش نرخ ارز سودهای کلانی را به خود اختصاص داده‌اند و کاهش نرخ ارز در صادرات آنها تاثیر معنی‌داری نخواهد داشت. در مرحله اجرای سیاست چنانچه این شرکت‌ها محصولاتی صادر کرده‌اند که اچانا در تولید آنها از مواد اولیه‌ی با نرخ نیمایی استفاده شده باشد تنها یکبار جبران خواهند شوند. در مراحل بعدی ارز ۲۸۵۰۰ تومان برای خرید نهاده‌های تولید اختصاص می‌یابد و صادرات آنها نیز با همین نرخ تبدیل می‌شود. ۲۵ درصد مابقی تامین ارز با نرخ ارز اشخاص (حدود ۵ درصد زیر قیمت بازار آزاد قاچاق ارز) بوده است. این درآمدهای ارزی، حاصل از صادرات فرش، پسته و سایر محصولات است که در مرحله اجرای سیاست اعمال نرخ یکسان ۲۸۵۰۰، ارز لازم جهت نهاده‌های تولیدی وارداتی اختصاص داده می‌شود و درآمدهای ارزی آنها با همین نرخ تبدیل خواهد شد. در مرحله اول نیز در صورت صادرات کالاهایی با مواد اولیه نیمایی تنها یکبار به نحوی جبران خواهند شد. شایان ذکر است که بحث جبران شرکت‌ها نیازمند اطلاعات دقیق و بررسی کارشناسی دقیق‌تری خواهد بود. اجرای دقیق این سیاست تورم ناشی از افزایش نرخ ارز را به صفر تقلیل می‌دهد و با کاهش هزینه‌های تولیدی و کاهش نیاز نقدینگی واحدهای تولیدی، موجبات مهار تورم و رونق تولید را در کوتاه‌مدت فراهم می‌سازد.

اجرای این سیاست باید همگام با اجرای یک بسته سیاستی مناسب ارزی باشد که در ادامه توضیح داده می‌شود. در شرایط موجود یکی از عوامل مهم در رشد اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری ایجاد ثبات نسبی در اقتصاد به خصوص قیمت‌هاست. با توجه به اینکه رابطه مستقیمی بین افزایش نرخ ارز و تورم وجود دارد و با توجه به تضعیف پیاپی و شدید پول ملی کشور در بیش از سه دهه بعد از انقلاب لازم است دولت سریعاً سیاست‌های تثبیت و سپس تقویت پول ملی را اتخاذ نماید. برای این منظور لازم است دولت ابتدا اشراف و کنترل خود را بر جریان ارزی کشور افزایش دهد (پیوست ۵) تا اتخاذ سیاست تک‌نرخ ارز رسمی و کاهش نرخ ارز در بازار آزاد قاچاق با موفقیت همراه شود و بدین ترتیب و در مرحله تثبیت، مقدمات بازار ارز کارآ را مهیا کنیم. برای این منظور بسته سیاستی با هدف یکسان‌سازی و تک‌نرخ کردن ارز رسمی با توجه به ظرفیت قوانین^۱ موجود تدوین شده که به شرح زیر می‌باشد.

۱-ب) مدیریت (کاهش) تقاضای ارز در بازار آزاد مختل شده ارزی (قاچاق) و رسمی (مرکز مبادله ارز و طلا):

همانگونه که قبلاً نیز مطرح شد، به طور کلی تقاضای برای ارز بدلائل زیر انجام می‌شود:

^۱ ظرفیت‌های قانونی موجود عبارتند از:

- قانون جلوگیری از احتکار (مصوب ۱۳۲۰/۱۲/۲۷)
- قانون پولی و بانکی کشور (مصوب ۱۳۵۸/۰۴/۱۸) همراه با اصلاحات آن
- قانون تشدید مجازات محتکران و گرانفروشان (مصوب ۱۳۶۷/۰۱/۲۳)
- قانون تعزیرات حکومتی (مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳)
- قانون اخلاگران در نظام اقتصادی کشور (مصوب ۱۳۶۹/۰۹/۱۹)
- قانون مالیات‌های مستقیم (اصلاحی ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)
- قانون نظام صنفی (مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)
- قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ همراه با اصلاحات الحاقی ۱۳۹۴/۰۷/۲۱ و ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ که پس از تایید شورای نگهبان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۱/۲۰ توسط رئیس مجلس به رئیس جمهور وقت ارسال شده است).

(۱) واردات کالا و یا خدمات مجاز (گروه های ۱-۳).

(۲) واردات از طریق استثنائات تجاری (مناطق آزاد، بازارچه های مرزی، ته لنجی ها، کوله بری و غیره) که عمدتاً شامل گروه ۴ (کالاهای لوکس و یا دارای تولید مشابه داخلی) می باشد.

(۳) قاچاق کالا: شامل کالاهای گروه ۴ و کالاهای گروه ۲ و ۳ با تعرفه بالا می باشد.

(۴) ارز مسافری

(۵) خروج سرمایه

(۶) سفته بازی

(۷) قاچاق کالاهای ممنوعه: شامل مواد مخدر، مشروبات الکلی، داروهای غیرمجاز و غیره

همانطور که ملاحظه می شود، باستثناء بند (۱) و بخش اندکی از بند (۴) که واردات مجاز و مورد تایید بوده و باید از طریق شبکه رسمی و مرکز مبادله ارز و طلا با نظارت دقیق دولت تامین ارزی شوند و منابع ارزی آنها باید با نرخ یکسان شده ارزی تخصیص یابد^۲، سایر تقاضاهای ارزی مورد تایید نبوده و اکنون نیز ارز مورد نیاز آنها از طریق بازار آزاد مختل شده ارزی تامین می شود. لازم به ذکر است که متأسفانه در سال های اخیر بهرغم آگاهی سیاست گذاران از ضربات ناشی از قاچاق و واردات از طریق استثنائات تجاری به تولید داخلی و بازار ارز، بدلیل مسایل معیشتی، امنیتی و غیره همواره با اغماض و گذشت به این بخش پرداخته و حتی دامنه شمول آن را به شدت افزایش داده اند. برآوردها نشان می دهند که از حداقل ۱۵ درصد و در مواقع بحرانی تا ۳۵ درصد تا حدود ۴۰ میلیارد دلار مصارف ارزی از مسیر غیررسمی تامین می شود.^۳ با این حجم از تقاضا بدیهی است که حجم قابل توجهی از ارز صادراتی کشور به سمت بازار آزاد مختل شده ارزی سوق پیدا کرده و با توجه به ماهیت این تقاضاها، نرخ های بالای ارز نیز به راحتی در این بازار پذیرفته شود.

بنابراین تا زمانی که این حجم از تقاضا کنترل نشود، دولت نمی تواند بازار آزاد مختل شده ارزی را کنترل نماید. لذا ضروری است علاوه بر بررسی دقیق تامین نوع نیازهای ارزی از طریق این بازار و تعیین مکانیزم تامین نیازهای ضروری و قانونی آن، اقدامات ذیل در این خصوص انجام شود:

^۲ در مورد ارز مسافری و سفرهای غیر ضرور بدیهی است نباید منابع ارزی کمیاب به آنها تخصیص یابد، در صورت اصرار دولت ها بر تامین منابع ارزی آنها، باید از طریق سایر ابزارهای سیاتی همانند عوارض سنگین بر سفرهای خارجی مدیریت شود.

^۳ بر اساس یک برآورد میزان تقاضای ارز این گروه بالغ بر ۴۰ میلیارد دلار (۱۳ میلیارد دلار از طریق استثنائات تجاری، ۱۲ میلیارد دلار قاچاق کالا، ۴-

۵ میلیارد دلار قاچاق کالاهای ممنوعه و ۱۰-۱۵ میلیارد دلار سفته بازی و خروج سرمایه) برآورد می شود. براساس

-برآورد دیگر بر اساس بررسی و تحلیل اطلاعات ترازپرداخت های بانک مرکزی نشان می دهد که حداقل ۱۵ درصد و در مواقع بحرانی تا ۳۵ درصد از مصارف ارزی کشور از مسیر غیررسمی تامین می شود.

-واردات از کلیه مبادی ورودی شامل مناطق آزاد، بازارچه های مرزی، ته لنجی و غیره منوط به ثبت سفارش و رعایت کلیه مقررات شود (با هدف کاهش و کنترل واردات).

-هرگونه معافیت جدید تجاری ممنوع شود و معافیت های موجود طی یک فرآیند برنامه ریزی شده ۵ ساله (سالانه ۲۰ درصد) حذف شود (منابع حاصل از این سیاست صرفا برای طرح های اشتغال زا هزینه شود).

-اعطای شناسه کالا و کد رهگیری به کلیه کالاها عملیاتی شود و با تکمیل فرآیند هر کالا با کالای فاقد شناسه کالا و کد رهگیری در سطح عرضه برخورد قاطع انتظامی شود (عدم امکان فروش کالای قاچاق).

-تکمیل نقایص سامانه جامع تجارت در زمانبندی حداکثر ۲ ماهه بخصوص در بخش گمرک و نیروی انتظامی.

با اجرای کامل موارد فوق، پیش بینی می شود بین ۱۰-۱۵ میلیارد دلار تقاضای ارز مربوط به قاچاق کالا و استثنائات تجاری کاهش یابد (کاهش تقاضای ارز در بازار آزاد مختل شده ارزی). عملیاتی شدن موارد فوق بالحاظ فنی و اداری در صورت حمایت قاطع دولت حداکثر طی شش ماه امکان پذیر می باشد.

-برخورد امنیتی و قضایی جدی با بازار قاچاق ارز: وفق بند "پ" ماده مکرر قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز؛ مصوب ۱۴۰۱/۱/۲۰.

-تشدید کنترل قاچاق کالا از محل ها و عوامل توزیع کالاهای قاچاق در داخل کشور گرفته تا در مرزها و تمامی مبادی ورودی و خروجی با کنترل فیزیکی و کنترل اسناد، کنترل بارنامه در مسیرهای انتقال و کنترل صندوق های فروش در مبادی مصرف مطابق با قانون مبارزه با قاچاق کالا.

ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز موظف است میزان پیشرفت اجرای قانون در دستگاه های مختلف را با ذکر اسامی مسئولینی که به تکلیف خود عمل نکرده اند به صورت شفاف در سایت خود قرار دهد.

-نظارت دقیق بر اولویت بندی و تخصیص ارز به واردات کالاهای اساسی و نهادهای تولیدی. تخصیص ارز برای امور خدماتی همانند مسافری، درمانی و دانشجویی براساس تعرفه های اعلامی و ضروری بودن نوع خدمات تعیین خواهد شد.

۲-ب) مدیریت (افزایش) عرضه ارز در بازار رسمی:

اجرای دقیق تبصره ۶ جزء "ح" ماده ۲ مکرر قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز؛ مصوب ۱۴۰۱/۱/۲۰ و همچنین صادرکنندگانی که با تاخیر ارز را عرضه می کنند (بخصوص دولتی و شبه دولتی). به منظور تامین ارز مورد نیاز واردات رسمی ضروری است کلیه صادرکنندگان موظفند گردند که صددرصد ارز حاصل از صادرات خود را از طریق سامانه نیما به بانک ها و صرافی های مجاز بفروشند.

برای اطمینان از بازگشت ارز صادرکنندگان به سامانه نیما اقدامات ذیل باید صورت گیرد.

۱) کلیه صادرکنندگان موظف شوند که درخواست های صادرات خود را ابتدا در سامانه جامع تجارت ثبت و پس از کنترل اعتبار صادرکننده و رعایت مقررات به صادرات از طریق گمرک بپردازند.

۲) هرگونه صادرات ریالی ممنوع بوده و صادرکنندگان مکلف به ارایه ارز حاصل صادرات (ارز بین المللی و یا ارز محلی کشور مقصد صادرات) بوده و هر گونه استثنا در این باره لغو گردد.

۳) اعمال کلیه معافیت های مالیاتی و مشوق های صادراتی و نرخ های مخفف یارانه ای انرژی (برق، گاز و غیره) تنها در صورت ایفای تعهدات ارزی صادرکنندگان امکان پذیر است.

۴) نظام ارزی فعلی ایران از دیرباز براساس نوع گستره تجارت آن گسترش نیافته است. به این معنی که عمده تجارت ایران با شرق اما بسترهای پولی و ارزی ایران در غرب تعریف شده است. لذا لازم است تا تغییرات اساسی در این خصوص اعمال گردد. این تغییرات باید در یک کارگروه کارشناسی بررسی و پیشنهادات لازم ارایه شود.

۳-ب) تقویت حاکمیت ریال و کنترل تبادلات ریالی در بازار آزاد مختل شده ارزی:

هرچند سیاست های کنترل تقاضا و افزایش عرضه می تواند به کوچک شدن بازار آزاد مختل شده ارزی و کنترل نرخ توسط دولت کمک نموده و به تدریج بازار رسمی و رقابتی شکل گرفته و نقش رهبر را در تعیین نرخ بدست بگیرد، لیکن جهت محدود نمودن بیشتر این بازار مختل شده، در صورتی که تبادلات ریالی که منجر به تقاضا و خرید ارز از این بازار می شود را نیز کنترل نمود، می توان امیدوار بود که بازار آزاد مختل شده ارزی محدود و محدودتر گردد. به این منظور اجرای موارد ذیل ضروری می باشد.

۱) پیگیری اجرای کامل قانون مبارزه با پولشویی در جهت تقویت حکمرانی ریال با رصد دقیق تر تراکنش ها و استفاده از روش های هوشمند تحلیل داده جهت کشف موارد مشکوک (پولشویی، فرار مالیاتی، تبادلات مالی قاچاق و خرید و فروش غیرقانونی ارز و سکه) در سامانه های امنیتی همانند (فاش) بانک مرکزی و وزارت اقتصاد و دیگر سامانه های اطلاعاتی.^۴ در ضمن آیین نامه های قانون مبارزه با پولشویی با فوریت به ویژه در خصوص ۳ موضوع ذیل به تصویب رسیده و عملیاتی شود (با هدف کنترل گردش ریالی کالاهای قاچاق، فرار سرمایه و غیره):
✓ تعیین سطح فعالیت مشتری (کنترل انتقال وجوه قاچاق و خرید ارز توسط افراد و شرکت هایی که واردات رسمی ندارند)

✓ تفکیک حسابهای شخصی و تجاری

✓ محدودیت ارائه خدمات به افراد مظنون

^۴ متأسفانه برخی از موارد پولشویی و فرار مالیاتی در صندوق های قرض الحسنه رخ می دهد و از آنجا که هنوز این صندوق ها در کنترل و نظارت کامل بانک مرکزی نیستند، نیاز است که کل ریز تراکنش های داخلی آنها به صورت برخط چک شوند. مکانیزم و ساختار کشف تقلب پولشویی و فرار مالیاتی باید مورد بازبینی قرار گیرند و از روش های هوشمند (بیگ دیتا و هوش مصنوعی) استفاده گردد.

۲) سیستمی نمودن درج علت تراکنش در مبلغ بیش از دو میلیارد ریال از طریق سامانه جامع تجارت و فاکتورهای رسمی.

۳) خرید و فروش هرگونه دارایی‌های رمزگذاری شده غیرمجاز همانند بیت‌کوین و غیره، غیرقانونی اعلام شده و در حکم خرید و فروش غیر مجاز ارز تلقی گردد. در این خصوص لازم است تا سریعاً قانون ممنوعیت خرید و فروش دارایی‌های رمزگذاری در مجلس و یا به صورت فوری در جلسه سران به تصویب برسد.^۵

۴) اجرای کامل قانون مبارزه با ارز و کالای قاچاق و ممنوعیت نگهداری هرگونه ارز، سکه، طلای آب شده و شمش طلا بدون فاکتور و رسید رسمی. خرید و فروش سکه، شمش و مسکوکات طلا در راستای تبصره ۴ ماده ۱۸ قانون مبارزه با قاچاق، بصورت فاکتورهای رسمی و سیستمی انجام گیرد (آیین نامه در اسرع وقت تصویب و عملیاتی شود).^۶

-اجرای جدی قانون مبارزه با قاچاق ارز و طلا در تمامی شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی داخل کشور و ممنوع کردن صرافی‌ها به خرید و فروش ارز اسکناس، سکه و شمش طلا و فلزات گرانبها/از به این شرکتهای و نهادها.^۷

-تقویت سامانه‌های موجود برای ثبت معاملات قانونی ارز و سکه‌های طلای تحویلی مردم به صرافی‌های بانکی (به نمایندگی از مرکز مبادله ارز و طلای بانک مرکزی). در این رابطه لازم است اقدامات زیر سریعاً انجام شود:
-رفع اشکالات سامانه ثبت معاملات ارز صرافی‌ها (سنا) که چندین سال است راه اندازی شده است.

^۵ تمام مجوزهای قبلی درباره ماینینگ، فروش برق و خرید دارایی‌های رمزگذاری لغو شده و ظرف یکماه از این تاریخ تمام اشخاص حقیقی و حقوقی حق خرید و فروش دارایی‌های رمزگذاری نخواهند داشت. در صورت کشف هرگونه خریدوفروشی در هر شرکتی (اعم از صرافی، طلافروشی یا فرد حقیقی) بلافاصله مجوز فعالیت باطل شده و تمام حساب‌های شرکت و اعضای هیات مدیره بسته خواهند شد. حق الکشف نیز به مخبر و کشف کننده‌های این تخلف تعلق خواهد گرفت. همچنین تمام دستگاه‌های ماینینگ باید تحویل نیروی انتظامی شده و در صورت کشف، علاوه بر توقیف دستگاه‌ها، مکان‌های کشف شده نیز تا زمان پرداخت جریمه و حق الکشف پلمپ شده و در صورت عدم پرداخت در مهلت مقرر، مکان توقیف شده مورد بهره‌برداری (چه در اجاره یا مالکیت باشد) در مزایده به فروش خواهد رفت.

^۶ لازم است وزارت صمت سکه طلا و نقره، شمش و طلا و نقره آب شده را جزو کالاهای مجاز مشروط اعلام کرده و قوانین کشف قاچاق کالا و ارز در مرزها با شدت و قدرت اعمال شود.

^۷ کلیه بانکهای تجاری، موسسات پولی و مالی تحت هر عنوان از جمله صندوق‌های قرض الحسنه، بنیادها و موسسات خیریه، کلیه اشخاص حقوقی وابسته به بخش عمومی مانند شهرداری‌ها و صندوق‌های بازنشستگی، بنیادها، نهادها و شرکتهای وابسته به آنها (ولو با یک درصد سهم) مکلفند ظرف ۳ ماه از زمان اعلام این قانون هر گونه دارایی خود از جمله ارز و سکه و شمش طلا و طلای آب شده را صرفاً در مرکز مبادله ارز و طلای بانک مرکزی به فروش رسانده و مدارک مثبته را نگهداری نمایند. اجرای این قانون بر عهده هیات مدیره شرکت است. البته میزان ارز و طلای مجاز خود بانک‌ها و صرافی‌های وابسته به آنها توسط بانک مرکزی تعیین شده و این مقدار مستثنی خواهد بود. شرکتهای زیرمجموعه بانک‌ها شامل این استثنا نخواهند بود. حسابرس‌ها مکلفند در صورت مشاهده هر گونه تخلف در این زمینه، سریعاً از طریق کانون حسابداران و و بازرسان قانونی نیز مکلف به ارسال تخلف‌ها به وزارت اقتصاد و دارایی هستند. مخبرها و عوامل کشف هر کدام از ۱۰٪ پاداش برخوردار خواهند بود و بانک مرکزی با کمک نیروی انتظامی باید ارز و طلای قاچاق را در اختیار بگیرد.

- ایجاد سامانه ارزی جهت ثبت معاملات با قابلیت وارد کردن اطلاعات مستمر و برخط صرافی ها، بانکها و مؤسسات مالی توسط بانک مرکزی مطابق تبصره ۳ ماده ۱۲ قانون مبارزه با قاچاق ارز و کالا.
- تداوم ثبت معاملات سکه در بورس در سامانه ثبت معاملات سکه.
- اجرای قانون ثبت معاملات سکه غیربورس و غیرمرکز مبادله در سامانه جامع تجارت.
- ثبت معاملات طلا در سامانه مودیان سازمان مالیاتی.
- ۵) کلیه ایران چک های موجود در بازار طی یک فرآیند ۴ ماهه ابطال و با گسترش خدمات الکترونیک و به خصوص کیف پول الکترونیکی نیاز نقدینگی تامین شود.
- ۶) اجرای ماده ۱۶۳ قانون مالیات های مستقیم (اصلاحی ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)^۸

۴-ب) اصل تک نرخى بودن نرخ ارز

اصل تک نرخى بودن ارز رسمى برای تمامی مصارف ضرورى ارزی همانند کالاهای اساسى، مواد اولیه تولید و کالاهای سرمایه‌ای و عدم پذیرش و قبول هرگونه نرخ دوم نظیر بازار توافقى، مرکز مبادله ارز و طلا و یا غیررسمى یکى از ضرورى ترین سیاست‌های ارزی است.

سیاست تک نرخى ارز در بعد از انقلاب سه بار در سال‌های ۱۳۷۱، ۱۳۸۱ و ۱۳۹۷ اجرا شد. در مورد سال‌های ۱۳۷۱ و ۱۳۸۱ قبلاً توضیحاتی داده شد. در بیستم فروردین ماه ۱۳۹۷ بانک مرکزی اطلاعیه شماره یک را منتشر کرد که در آن کلیه صادرکنندگان و واردکنندگان ملزم شدند تا عرضه و تقاضای ارز خود را صرفاً در سامانه نیما^۹ و فقط نرخ ۴۲۰۰ تومانی انجام دهند. علاوه براین کلیه مبادلات ارزی در خارج از سامانه نیمایی قاچاق محسوب می‌شد. گرچه مجموعه این سیاست‌های بسته مناسب ارزی را در آن زمان ارایه می‌کرد اما اجرای ناقص و غلط منجر به شکست این بسته سیاستى شد. چراکه اولاً ارز ۴۲۰۰ تومانی را تقریباً به اکثریت مصارف ضرورى و غیر ضرورى تخصیص می‌داد. در سال ۱۳۹۷ بانک مرکزی اقدام به انتشار لیست ۵۳ صفحه‌ای کرد که در آن فهرست کالاهای مشمول ارز ۴۲۰۰ را نشان می‌داد. در مجموعه این کالاها اقلامى همچون، اتوبرقى،

^۸ طبق قانون ماده ۱۶۳، سازمان امور مالیاتی کشور مجاز است که مشمولان مالیات را در مواردی که مالیات آنان در موقع تحصیل درآمد کسر و پرداخت نمی‌شود کلاً یا بعضاً مکلف نماید در طول سال مالیات متعلق به همان سال را به نسبتی از آخرین مالیات قطعی شده سنوات قبل یا به نسبتی از حجم فعالیت به طور علی‌الحساب پرداخت نمایند. پیشنهاد/این است هر گاه ورودی به یک حساب از حد مشخصی گذشت، یک درصد از این مبلغ در پایان وقت اداری بانکها، خودکار در حساب شخص بلوکه شده و یکماه بعد به سازمان مالیاتی ریخته شود تا بعداً روی آن مالیات آن محاسبه یا تفاهم صورت پذیرد. طی یکماه فرد باید اسناد مثبته مثل معامله مسکن یا خودرو را به مالیات ارائه دهد تا پول برگردد.

^۹ نظام یکپارچه مدیریت ارزی (نیما)

اتوخانگی پرسی، بخارشو، جاروبرقی، چای، چای ساز و قهوه ساز، فراجاق گاز، کاغذ تحریر a4، ماشین لباسشویی، موز، یخچال، نخود و اقلامی از این نوع را نشان می‌داد که حکایت از ناکارایی بانک مرکزی در تخصیص منابع کمیاب ارزی داشت. علاوه بر این، برخی گزارش‌ها در مورد واردات برخی از اقلام و واردکنندگان آنها نشان می‌داد که به جای دارو، بخارشوی وارد شده است. تیم فوتبال اقدام به واردات تایر خودرو کرده است. یک شرکت خودرو سازی، چای وارد کرده است و یا شرکت واردکننده پارچه، ۱۲۰ هزار یورو لوبیا چیتی وارد کرده است. برخی از اصناف در مورد برخی از واردکننده‌ها اعتراض داشتند که مثلاً وارد کننده کاغذ جز این صنف نبوده و معلوم نیست ارز تخصیصی منجر به وادات این کالا شده است یا نه؟ و یا برخی از وارد کنندگان لوازم خانگی مورد تایید صنف مربوطه نبوده است.

ثانیا دولت در ۱۳۹۷/۴/۴ یعنی دقیقا سه ماه بعد از اطلاعیه شماره یک بازار ثانویه ارز را راهاندازی کرد. در این بازار صادرکنندگان ارز مجاز شدند تا ارز خود را را به نرخ توافقی به واردکنندگان بفروشند و حق استفاده از گواهی صادراتی در بازار بورس (فقط کالاهای گروه سوم) به آنها داده شد. بنابراین این بسته سیاستی در مورد یکسان سازی نرخ ارز هیچگاه اجرا نشد و تا اردیبهشت سال ۱۴۰۲ کلیه اقلام مشمول ارز ۴۲۰۰ تومانی حذف شد.

سوال مهمی که اکنون مطرح می‌شود آن است که با اتخاذ سیاست یکسان سازی نرخ ارز، مکانیزم تعیین نرخ چگونه باشد؟

اولین پاسخی که به ذهن خطور می‌کند این است که ارز هم همانند سایر کالاها باید نرخ آن در بازار تعیین شود. می‌دانیم که در چهارچوب مبانی علم اقتصاد و اقتصاد خرد هنگامی که در مورد بازار و نقش قیمت در تخصیص منابع بحث می‌شود، تنها بازاری که منجر به کشف قیمت کاراء و تخصیص منابع کاراء و شرایط بهینه پرتو می‌شود، بازار رقابت کامل است. آیا در اقتصاد ایران چنین «بازار منسجم ارزی» که توانایی «کشف قیمت کاراء ارز» را داشته باشد، داریم؟ عناصر بازار شامل دو بخش عرضه و تقاضا می‌باشد. در بخش عرضه ارز که حاصل کل درآمدهای ارزی کشور است بیش از ۵۰ درصد از کل درآمدها ناشی از درآمدهای نفت و گاز است.^{۱۰} همچنین بیش از ۳۵ درصد از کل صادرات غیرنفتی نیز به محصولات پتروشیمی تعلق دارد. در طرف تقاضا نیز بیش از ۸۵ درصد از کل واردات مربوط به نهادهای تولیدی است. این ترکیب درآمدهای و نوع واردات محصول موجب کاهش حساسیت عرضه و تقاضای ارز نسبت به نرخ ارز شده است و لذا امکان کشف قیمت در این بازار وجود ندارد.

لازم به ذکر است که بازارهای مصنوعی که بانک مرکزی تحت عناوین سامانه (بازار) نیمایی یا مرکز مبادله ارز و طلا ایجاد کرده است هیچکدام ویژگی‌های یک بازار منسجم ارزی را ندارند و نرخ آنها دقیقا متأثر از نرخ بازار آزاد (قاچاق) و توسط بانک مرکزی تعیین می‌شود. البته سامانه‌های مورد استفاده در این مراکز جهت تخصیص ارز قابل استفاده می‌باشند.

نماگرهای، اقتصادی بانک مرکزی ج.ا.ا. سال ۱۴۰۲، ۱۰.

ممکن این سوال مطرح شود که آیا بازار ارز آزاد(قاچاق) می تواند نرخ مناسب ارز را کشف کند؟ برای پاسخ به سوال لازم است عناصر و بازیگران تشکیل دهنده طرف عرضه و تقاضای این بازار را مورد بررسی دقیق قرار دهیم.

الف- عرضه کنندگان بازار آزاد

عرضه کنندگان ارز در این بازار شامل چهار گروه هستند.

۱-امتناع صادرکنندگان غیر نفتی به ارائه ارز حاصل از صادرات به بانک مرکزی، بانک ها و صرافی های مجاز با نرخ اعلامی بانک مرکزی.

صادرکننده غیرنفتی ارز خود را باید به مراکز رسمی تعیین شده از سوی بانک مرکزی به فروش برساند. معمولاً برخی صادرکنندگان به دلیل اختلاف قیمت ارز بازار آزاد(قاچاق)با نرخ تعیین شده، ترجیح می دهند ارز حاصل از صادرات غیرنفتی خود را در بازار آزاد به فروش برسانند که خلاف قانون است.

۲- قاچاقچیان صادرکننده کالا.

یکسری «قاچاقچیان صادر کننده» کالا هستند که ارز حاصل از صادرات این نوع کالا را در بازار آزاد به فروش می رسانند.

۳- مداخلات بانک مرکزی

منظور تزریق های ارزی است که بانک مرکزی برای جلوگیری از نوسانات ارزی در این بازار انجام می دهد.

۴- سفته بازی و ارزهای خانگی

مردم در شرایی تورمی جهت حفظ قدرت خرید پول خود اقدام به خرید ارز در بازار آزاد می کنند و در شرایطی اقدام به فروش آن می کنند.

ب- تقاضاکنندگان بازار آزاد

تقاضا کنندگان ارز در این بازار شامل شش گروه هستند.

۱ - عدم تامین ارز واردکننده های رسمی از مراجع رسمی

بخشی از تقاضا، مربوط به «واردکننده های رسمی» است که به اندازه کافی ارز به نرخ رسمی یا بازار مبادله یا نرخ نیمایی توسط بانک مرکزی به آنها عرضه نمی شود؛ بنابراین مجبور می شوند از بازار آزاد ارز تهیه کند. گرچه نوع تقاضای کالایی این افراد رسمیت دارد و موجه است، ولی به دلیل ضعف عملکرد دولت در تامین ارز است که مجبور به ورود به این بازار می شوند و سرریز نیاز آنها وارد این بازار می شود.

۲- قاچاق کالا

گروه دیگر قاچاقچیان کالا هستند که «واردات قاچاق» انجام می دهند. این گروه که متقاضی بخش قابل توجهی از ارز بازار آزاد هستند، از طریق این بازار منابع ارزی خود را تامین می کنند.

۳- فرار سرمایه

سومین گروه افرادی هستند که منشا «خروج سرمایه» از کشور می‌باشند. کسانی که مایل هستند بنابر دلایلی از کشور خارج شوند و مکان زندگی و یا کسب خود را جابجا کنند.

۴- ارز مسافری

چهارمین گروه، مسافرانی هستند که تمایل به سفر به خارج از کشور را داشته و نیاز به ارز دارند. طبیعی است استفاده از منابع کمیاب ارزی برای مسافرت‌هایی که صرفاً تفریحی هیگانه توجیه عقلایی ندارد.

۵- سفته بازی

پنجمین گروه «سفته‌بازی» توسط برخی از افراد جامعه است. این افراد بنابر دلایل کسب سود و یا حفظ قدرت خرید اقدام به سفته بازی در بازار ارز آزاد می‌کنند که قانونی نیست.

۶- تقاضاهای سازمان یافته از سوی دشمنان خارجی

ششمین گروه تقاضاهای سازمان یافته از سوی دشمنان خارجی است. اکنون که در شرای جنگ اقتصادی قرار داریم کشورهای متخاصم با دخالت در این بازار و افزایش تقاضا به دنبال مختل کردن این بازار و در نتیجه اقتصاد کشور را دارند.

بنابراین ماهیت عرضه و تقاضای این بازار نشان می‌دهد بازار آزاد ارز غیرقانونی و لاقط براساس نیازهای واقعی جامعه نیست. به لحاظ قانونی و عقلایی هیچکدام از تقاضای مربوط به ارز خانگی، مسافری، خروج سرمایه، قاچاق، دخالت خارجی و حتی نیازهای تامین نشده بخش واقعی اقتصاد (به دلیل عملکرد نامناسب بانک مرکزی) نباید وجود داشته باشد. بنابراین بازاری که به عنوان «بازار آزاد» وجود دارد و نرخ ارز در آن تعیین می‌شود و متاسفانه دولت در قیمت‌گذاری ارز از آن تبعیت می‌کند، وفق بند "پ" ماده ۲ مکرر قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۴۰۱/۰۱/۲۰، غیرقانونی است.

لذا با توجه به اینکه متغیر نرخ ارز یک متغیر بسیار مهم و کلیدی است و در تمام شئون زندگی و معیشتی جامعه اثرگذار است؛ واگذار کردن تعیین نرخ به این بازار یعنی در جنگ اقتصادی اختیار دادن به سفته باز و دلال و قاچاقچی و دشمن خارجی در تعیین این متغیر کلیدی و دخالت آنها در شئون زندگی و معیشتی آحاد جامعه.

در مورد تعیین و محاسبه نرخ ارز در شرایطی که بازار منسجم ارزی وجود ندارد، در "کتاب جعبه سیاه تضعیف ریال" مفصل بحث شده است و الگوی محاسبه نرخ ارز ارایه شده است. براساس این الگو نرخ ارز برای سال ۱۳۹۷ معادل ۴۳۱۳۸،۸۵ ریال تعیین شده است.

(ج) ساماندهی صرافی‌ها و استفاده بهینه از ظرفیت آنها

تا زمان ایجاد بازار منسجم ارزی که نیازمند افزایش صادرات غیرنفتی، کاهش وابستگی بودجه دولت به منابع ارزی حاصل از صادرات نفت و گاز جهت مصارف جاری، شکست ساختارهای انحصاری صادرات غیرنفتی و ایجاد سایر بسترهای مناسب، فعالیت صرافی‌ها باید به شدت محدود شود. کلیه صرافی‌های غیر مجاز باید سریعاً حذف شوند. با توجه به تخصیص منابع ارزی در شرایط عدم وجود بازار منسجم ارزی توسط دولت و بانک مرکزی، چند صرافی مشخص و کاراء برای انجام معاملات ارزی تعیین شود. همچنین در جهت تسهیل مبادلات ارزی و مشکلات ناشی از تحریم می‌توان از ظرفیت صرافی‌های خارجی (با اخذ ضمانت ارزی) برای فعالیت در سامانه نیما ۲ نیز استفاده کرد.

د) پیوست رسانه ای و فضای مجای این سیاست‌ها

در شرایط کنونی فضا سازی رسانه‌ای به نفع این سیاست‌ها نیست و لازم است اجرای این سیاست‌ها به منظور مقابله با جنگ رسانه‌ای و مجازی با یک پیوست رسانه ای همراه باشد.

در انتها لازم است به این نکته مهم توجه شود که مجموعه اقدامات فوق باید به صورت یک مجموعه با هم اجرا شود. نمی‌توان یکی از آنها را اجرا کرد و به مابقی توجه نکرد. اجرای ناقص و یا ضعیف هر کدام از محورهای فوق، باعث شکست این سیاست‌ها و گسترش بازار قاچاق ارز (غیررسمی) و در نهایت حاکم شدن نرخ دوم و انتظارات تورمی جامعه خواهد شد.

ه) تکمیل سریع پایگاه‌های اطلاعاتی

لازمه موفقیت در اجرای هرگونه سیاست اقتصادی و هدفمند، وجود پایگاه‌های اطلاعاتی کارایی است که در آن کلیه فعالیت‌های اقتصادی بازیگران اقتصادی قابل رصد باشد. با توجه به وجود بسترهای قانونی مکفی و زیربنای فناوری اطلاعاتی کشور، با یک همت ملی و تلاش جهادی در کمتر از یک سال می‌توان این پایگاه اطلاعاتی را به بهره‌برداری رساند. تکمیل این پایگاه اطلاعات منشاء یک تحول عظیم در اتخاذ سیاست‌های اقتصادی و مباره با فساد اقتصادی در کشور خواهد شد.

پیوست ۱:

صفحاتی از برنامه تعدیل اقتصادی

جمهوری اسلامی ایران
سازمان برنامه و بودجه

سری

* برنامه تعدیل اقتصادی

بر اساس تجدید نظر در نرخ ارز و جبران خسای اقتصادی آن

معاونت امور اقتصادی
دفتر اقتصاد کلان

اسفند ۱۳۶۹

سری

نرخ برابری پول‌های رایج از سهم‌ترین متغیرهای اقتصاد است، که در همه کشورهای با لایحه کشورهای در حال توسعه به علت نقش حیاتی ارزش خارجی همیشه مطرح بوده است. در ایران پس از پیروزی انقلاب، نرخ برابری ریال از جمله مسائل بود که در سطح بسیار وسیع مطرح شده و در طول سال‌های اخیر همواره بحث‌هایی بر سر اینکه کدام سیاست ارزی مطلوب است، صورت گرفتند. اما به حال سیاست ارزی مشخصی که ضامن توسعه و ترقی کشور باشد حاصل نشد و هر ساله با توجه به وضع قوانین و مقررات جدید و شرایط جاری کشور سیاست موردی خاص که احیاناً "ضد تفسیر" نیز بودند، اعمال می‌گردید. خوشبختانه پس از تصویب برنامه اول، با توجه به اعلام سیاست‌های جدید ارزی مانند فروش ارز رقابتی، گشایش مجدد صرافی‌ها و فروش ارز با قیمت آزاد و مجاز شمردن واردات برخی از کالاها و اخیراً "یکسان نمودن قیمت ارز رقابتی و ترجیحی، به نظری رسیده حرکت‌ها از جهتی منطقی و به سوی تعادل و ثبات قیمت‌ها پیش می‌روند و مهم‌تر اینکه این پذیرش حاصل شده است که نرخ واقعی ارزی به مراتب بیشتر از نرخ ۷۰ ریال می‌باشد و نیز این مطلب مورد توافق سیاست‌گذاران است که هرگونه بی‌نظمی و اغتشاش در بازار ارز، کل اقتصاد را دستخوش تزلزل خواهد کرد. و بنا بر این سعی دولت بر آن شده که بازار ارز را هر چه بیشتر به تعادل نزدیک کند.

ارز خارجی همانند سایر کالاها در بازار دارای قیمتی است که نقطه تعادلی آن بر حسب میزان عرضه و تقاضا معلوم می‌گردد. اما از آنجا که تولیدکننده اصلی ارز در نظام اقتصادی ما، دولت می‌باشد که به نمایندگی از طرف اتحاد جامعه، انحصار آن را به عهده دارد. لذا این سؤال مطرح است، ثروتی که متعلق به ملت است به چه قیمتی بایستی در اختیار آنها قرار گیرد؟ اگر به این سؤال پاسخ دهیم در این صورت عملاً "مکانیزم آنرا روشن کرده ایم. در پاسخ به این سؤال دو راه حل مطرح می‌شود. ۱- عرضه ارز طبق قانون بازار ۲- عرضه ارز خارج از علامت بازار، بطوریکه قیمت آن طبق اهداف از قبل تعریف شده، تعیین شود. راه حل اخیر، راهی است که در سال‌های اخیر در اقتصاد کشور ما عدل می‌شده است و این امر اشکالاتی در اقتصاد ما بوجود آورده است و با حداقل معتقدیم که تبعات این نوع سیاست

عرضه ارز دارای آثار سوء اقتصادی است و آن اختلال در تعادل اقتصادی بخش های مختلف است. اگر در این باور راسخ باشیم که ایجاد تعادل در بخش های مختلف اقتصادی یکی از حرکت های اولیه و ضروری در جهت تحقق روند سالم سازی بافت های اقتصادی است، در این صورت مقدمات کار را با بستی با تجدید نظر در نرخ های تخصیص ارزش را هم آورد. این مقدمات راه را در رسیدن به نرخ ارز تعادلی هموار خواهد ساخت. در این راستا یکی از راه های ممکن، پذیرش تدریجی مکانیزم بازار در تعیین قیمت ارز می باشد. در شرایط فعلی فاصله تعیین نرخ ارزش بر اساس بررسی های اقتصادی و در چارچوب نظام اقتصادی از قبل تعریف شده، مشخص نیست لذا نمی توان به نرخ خاصی که مبین نرخ تعادلی باشد، اشاره صریح داشت. از آن گذشته ساخت و اطلاع از آن نرخ، تنها بیانگر وضعیت تعادلی اقتصادی در یک مقطع خاص زمانی است که با توجه به پویا بودن سایر متغیرها، این متغیر نیز وضعیت ایستائی نخواهد داشت. لذا اشراف به یک نرخ معین حتی اگر آن یک نرخ تعادلی باشد در طول زمان نمیتواند متضمن تعادل های اقتصادی آتی گردد. البته تا زمانی که شکاف بین نرخ تخصیصی ارز و نرخ تعادلی بازار فاحش باشد اختلال در تعادل های اقتصادی کماکان وجود خواهد داشت. این نکته بدیهی است که نرخ تخصیصی ۷۰ ریال که در شرایط حاضر بعنوان نرخ رسمی ارزش می باشد، فاصله بسیاری با نرخ تعادلی دارد. و تفکر جدید در سطوح تصمیم گیری جهت ارتقاء این نرخ به ۶۰۰ ریال در واقع پذیرش بدون جدال اصلاح نرخ ارز در جهت نرخ تعادلی بازار است. و این در واقع یک قدم مثبت و هماهنگ جهت نیل به نرخ ارز تعادلی است. بنا بر این اگر منطق حرکت به نرخ های تعادلی در سطوح تصمیم گیری پذیرفته شده باشد. در این صورت هرگونه حرکت و قدمی که با نرخ ارز مربوط میگردد باید این ارتباط سازگار را با شرایط تعادلی بازار مدنظر داشته باشد. در این مقطع زمانی با بستی دید چه گام هایی جهت نرخ تعادلی در طی زمان با بستی پیموده شود. در اینجا است که بعد زمانی محدودکننده اصلی جهت اعمال نرخ تعادلی در تخصیص منابع ارزی مطرح میگردد. نرخ ارز ۶۰۰ ریال که در شرایط فعلی در فرآیند اصلاح نرخ ارز منظور گردیده است، فاصله زیادی با نرخ تعادلی بازار دارد. وجود نرخ بالاتر از ۱۴۰۰ ریال در بازار آزاد بهترین گواه برای مدعا است البته نباید از نظر دور داشت که در شرایط فعلی اعمال یکباره نرخ تعادلی ممکن است در کوتاه مدت پیاپی مدهای نامطلوبی از جمله افزایش سریع قیمت بسیاری از کالاها و کاهش رفاه طبقات محروم، کمبود نقدینگی واحدهای تولیدی برای خرید ارز و گران شدن محصول برخی

از واحدهای تولیدی بنحوی که قادر به یافتن مشتری برای محصول خود نباشند، را بدنبال داشته باشد و بدین لحاظ از نقطه نظر ملاحظات سیاسی نوجیه آن منطقی نمیباشد. اما اکنون که در شرایط فعلی، اعمال نرخ ۶۰۰ ریال بعنوان یک گام مثبت در جهت سالم سازی نظام ارزی پذیرفته شده بایستی بر آن شذکه. فرآیند مزبور به نحو مطلوب صورت پذیرد، بطوریکه مقدمات تحقق کامل تعادل اقتصادی را تا پایان برنامه فراهم سازد.

در همین راستا بمنظور اعمال نرخ ۶۰۰ ریالی برای اقلام کالاهای با ارزش دولتی فعلی، و نیز انتقال بعضی از کالاهای با ارز ۶۰۰ ریالی به سبک کالاهای با ارز شناور، مطالعه تفصیلی آماری در چارچوب یک سری تعاریف و طبقه بندیهای اقتصادی انجام گردید. این مطالعه تفصیلی به این هدف کمک خواهد کرد که اگر مقرر است کالاهای با ارزش دولتی به گروه کالاهای با ارز ۶۰۰ ریالی انتقال یابند این امر با چه ضابطه و یا با چه اولویست منطقی اقتصادی صورت پذیرد، اصولاً پس از پذیرش این اصل که باید بسوی نرخ تعادلی ارزش حرکت نمود، باید در مدد شناخت یک الگو و مکانیزم مناسب برای رسیدن به این نرخ برآمد در این راستا اینکه نرخ ارزش رقمی باشد آنقدر اهمیت ندارد که کیفیت مکانیزم مذکور. این نکته را هم باید یادآور کرد که یکی از نگرانی‌هایی که غالباً "نقش محدود کننده دارد، این است که تغییر نرخ تخصیصی در گروه‌های مختلف کالائی (چه بصورت تدریجی و یا دفعتاً) سبب افزایش قیمت کالاهای ارزی برمی گردد و در نتیجه تبعات کاهش قدرت خرید اقشار جامعه (با فرض ثبات بودن سطح حقوق و دستمزدها) را به همراه خواهد داشت و دقیقاً "از همین روست که مطالعه ماهیت اقلام کالاهای با ارزش دولتی و مضافاً "کلیه کالاهای دیگر که بنحوی از ارز تخصیصی استفاده می نمایند در شناخت ضوابط اولویت بندی اهمیت خاصی پیدا خواهد کرد. همچنین آثار اقتصادی اعمال نرخ جدید ارز، ایجاد میکند که تصویری کامل از تبعات و پیامدهای آن در چارچوب اصول منطقی نظام بازار داشته باشیم. مطالعه این تبعات مضافاً "این مزیت را خواهد داشت که بطور اتمیک یک ملاک بسازی زمان بندی و برای اولویت بندی کالاهای به ما ارائه خواهد داد و علاوه بر آن درجه ضرورت و اولویت بندی کالاهای تحت پوشش حمایتی را مشخص خواهد ساخت.

به این ترتیب بمنظور حصول به اهداف مورد نظر گزارش، ابتدا ضمن مروری بر وضعیت فعلی تخصیص ارز، کلیه کالاهایی که به نحوی در پروسه فعالیت تولیدی یا مصرفی آنها ارزی وجود داشت شناسائی گردیدند و سپس ضمن اعمال طبقه بندی‌های بین المللی

و بر اساس ملاحظات اف‌تحدای و دارای ویژگی کاربرد در حسابهای ملی، نهایتاً " طبقه‌بندی BEC در مورد کالاهای انجام گرفت و با استفاده از این طبقه‌بندی، کالاهای گروه کالاهای متنوع سرمایه‌ای، واسطه‌ای و مصرفی تقسیم شدند. آنگاه با در نظر گرفتن این معیار که هر کالای به چه میزان به بودجه خانوار مربوط میگردد، معیاری جهت اولویت‌بندی آنها در خصوص انتقال به سبد ارزی گران‌تر بدست آمد. این معیارها، ضمناً " تدوین چارچوبی سازگار مبنی بر اولویت‌بندی زمانی انتقال کالاهای ممکن ساخت. مجموعه اقدامات فوق‌الذکر در بخش اول گزارش مورد بحث واقع شده است.

از آنجا که تغییر در نرخ ارز تخصیصی و حرکت بسوی قیمتهای تعادلی، بعلاوه عدم انعطاف‌پذیری برخی متغیرهای اقتصادی در کوتاه مدت، تبعات سوء و نامطلوبی را بصورت افزایش ناگهانی قیمتهای بدنبال خواهد داشت، جهت مقابله و جبران این آثار بر قدرت خرید اقشاری از جامعه، کلیه کالاهای اساسی که بعنوان کالاهای مصرفی نهائی، در بودجه خانوار نقش دارند و در حال حاضر بصورت کنترل شده و سهمیه‌بندی توزیع میگردد، در بخش دوم گزارش بررسی شدند و روشهای حمایتی لازم برای حفظ وضعیت رفاه خانوارها در سطح فعلی تدوین و ارائه گردید.

مخافا " چون افزایش سطح قیمت‌ها، قدرت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری و تولید را به سبب کمبود منابع مالی محدود خواهد کرد، در بخش سوم این مجموعه، افزایش لازم در منابع مالی برای اینگونه سرمایه‌گذاران به‌رآورد گردید و پیشنهاد شد که این میزان افزایش در منابع مورد نیاز، از طریق اعطای تسهیلات بانکی در اختیار بخش خصوصی قرار گیرد و این مطلب در جریان تدوین سیاست‌های پولی و اعتباری مورد توجه واقع شود.

در بخش چهارم بمنظور جبران قدرت خرید بخش دولتی - دولت و شرکتهای دولتی، ترمیم اعتبارات و تعدیلات لازم در بودجه‌های سالانه، مورد بحث واقع شده و اثرات درآمدی تغییرات نرخ ارز بر بودجه دولت و نیز برآورد تغییر هزینه‌های ارزی بخش دولت و شرکتهای دولتی ناشی از نرخ‌های جدید تخصیصی، مورد

بررسی واقع شد و بر این اساس و برخی ملاحظات دیگر نهایتاً " ترمیم و تعدیلات کمی لازم در بودجه ملحوظ گردید . ضمناً " با توجه به تغییرات بودجه‌ای و اثر آن بر خالص‌دهی بخش دولتی به سیستم بانکی و مخافاً " تغییراتی که در بدهی بخش خصوصی به سیستم بانکی به لحاظ لزوم افزایش در تسهیلات اعطائی بخش خصوصی ایجاد میشود، لازم بود که در همین بخش از گزارش نقدینگی بخش خصوصی و نرخ تورم با توجه به ملاحظات مزبور برآورد شود .

و با لایحه در بخش پایانی ضمن ارزیابی نتایج حاصله ، خط مشی ها و سیاستگذاریهای لازم در ارتباط با مسائل قیمت گذاری ، واردات ، سیاست های مالی و بودجه ای ، و سیاست های پولی و اعتباری جهت به اجراء در آمدن برنامه های که مجموعه حاضر بدست میدهد . ارائه و پیشنهادات شده است .

پیوست ۲ :

متن اطلاعیه یکسان سازی نرخ ارز بانک مرکزی در فروردین ۱۳۹۷

اطلاعیه یکسان سازی نرخ ارز بانک مرکزی در فروردین ۱۳۹۷ :

- ۱- از تاریخ ۲۱ فروردین ۱۳۹۷ بانک مرکزی نسبت به تأمین ارز برای تمام نیازهای قانونی تجاری و تولیدی در چارچوب قوانین و مقررات صادرات و واردات و مقررات ارزی کشور بر مبنای هر دلار ۴۲۰۰۰ ریال اقدام می‌کند.
- ۲- بر اساس بند (خ) ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز هر گونه خرید و فروش ارز خارج از سیستم بانکی و صرافی‌های مجاز قاچاق محسوب شده و نهادهای ذیصلاح با مرتکب بر اساس قوانین و مقررات جاری از جمله قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز برخورد می‌کنند.
- ۳- میزان ارز قابل نگهداری توسط هر شخص بر اساس دستورالعمل صادره توسط بانک مرکزی در تاریخ ۲۱ فروردین ۱۳۹۶ حداکثر ۱۰ هزار یورو یا معادل آن به سایر ارزها بوده و در صورت کشف میزان بیش از آن در اختیار هر شخص، با مرتکب بر اساس قانون برخورد خواهد شد.
- ۴- تمام اشخاصی که سابقاً اقدام به خرید ارز به صورت اسکناس کرده اند و در تاریخ صدور این اطلاعیه بیش از ۱۰ هزار یورو یا معادل آن ارز در اختیار دارند، حداکثر تا پایان اردیبهشت ماه سال جاری نسبت به سپرده‌گذاری ارز در بانک‌های مزبور یا فروش آن به بانکها اقدام کنند.
- ۵- تأمین ارز تمام واردات به کشور پس از ثبت سفارش انجام می‌شود. ثبت سفارش صرفاً با پرداخت از طریق مسیر بانکی مجاز است.
- ۶- بانک‌ها علاوه بر انجام حواله توسط خود می‌توانند پس از تشکیل پرونده و اخذ تعهد از واردکننده، نسبت به ثبت درخواست ارز به صورت حواله در سامانه نیما و همچنین حواله ارز از طریق صرافی‌ها اقدام کنند.
- ۷- تمام صادرکنندگان موظفند ارز حاصل از صادرات را به جز مواردی که صرف واردات توسط خود، بازپرداخت بدهی ارزی و یا سپرده‌گذاری می‌کنند، از طریق سامانه نیما به بانک‌ها و صرافی‌های مجاز بفروشند.
- ۸- ضوابط مربوط به تأمین ارز برای مسافران به خارج از کشور، دانشجویی و درمانی و سایر موارد در مبادی خروجی همزمان با فراهم شدن تمهیدات آن اطلاع‌رسانی خواهد شد.

پیوست ۳ :

تبعات جهانی‌سازی اقتصاد ملی با سپردن تعیین نرخ ارز به بازار آزاد (بازار سیاه و ناکارآی فعلی)

همانطور که پیشتر بیان شد، از سال ۱۳۷۸ به مرور تمام بندهای تفاهم‌نامه با صندوق بین‌المللی پول در کشور تصویب شد. یکی از این قوانین موسوم به جهانی فروشی منابع ملی به داخل در ماده ۷۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ قرار داشت. طبق این قانون، پالایشگاه‌ها اجازه یافتند فرآورده‌های ویژه خود را (مانند پروپیلین، بوتان، وکیوم باتوم و ...) به قیمت جهانی به شرکت‌های تبدیلی و پتروشیمی‌های داخل عرضه کنند.

متن این قانون به شرح زیر بود :

ماده ۷۱ - به شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران اجازه داده می‌شود به منظور حفظ و صیانت از سرمایه‌های ملی، قیمت فرآورده‌های نفتی به جز (نفت گاز و نفت سفید، نفت کوره و بنزین، گاز طبیعی مصرفی داخل کشور) را براساس قیمت‌های جهانی و با رعایت صرفه و صلاح کشور تعیین و به فروش برساند.

قدم بعدی آغاز فروش نفت ملی به پالایشگاه‌های داخلی بر مبنای قیمت‌های جهانی بود که برای نخستین بار در بند «ج» تبصره ۱۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۶ آمد :

ج - به منظور تنظیم رابطه دولت و وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط و اعمال حق مالکیت دولت بر منابع نفت و گاز کشور، به دولت اجازه داده می‌شود (با رعایت اصل مالکیت منابع نفتی و گازی ایران) برای سال ۱۳۸۶ نسبت به عقد قرارداد بین وزارت نفت و «وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط» براساس مقررات این بند اقدام نماید.

در آیین‌نامه اجرایی بند «ج» تبصره ۱۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور مصوب تاریخ ۱۳۸۶/۰۴/۱۹ هیات وزیران نیز آمده است:

ماده ۴ - در سال ۱۳۸۶ نفت خام خوراک پالایشگاه‌های داخلی بر مبنای (۹۳/۷) درصد متوسط بهای نفت خام صادراتی از مبادی اولیه در هر ماه از سوی شرکت ملی نفت ایران به شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران فروخته می‌شود.

ب - قیمت آزاد فرآورده‌های نفتی موضوع ماده (۶) این آیین‌نامه براساس میانگین وزنی قیمت‌های وارداتی یا صادراتی حسب مورد و در صورت نبودن قیمت وارداتی یا صادراتی، میانگین ماهانه قیمت صادراتی خلیج فارس در آن ماه خواهد بود که توسط وزارت نفت اعلام می‌شود.

همچنین در بند «ج» ماده واحده ۷ قانون بودجه سال ۱۳۸۷ آمده است :

ج - مابه‌التفاوت قیمت آزاد هر لیتر فرآورده‌های نفتی تولید داخلی و قیمت فروش تکلیفی آنها در داخل کشور در دفاتر شرکت‌های پالایش نفت به حساب بدهکار شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران ثبت و از آن طریق در بدهکار حساب دولت (خزانه‌داری کل) ثبت می‌شود.

در بند یک از ماده ۱ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۱۳ نیز آمده است :

۱- قیمت نفت صادراتی از مبادی اولیه، قیمت معاملاتی یک بشکه نفت صادراتی از مبادی اولیه در هر محموله است و قیمت نفت صادراتی عرضه شده در بورس متوسط قیمت صادراتی از مبادی اولیه در یک ماه شمسی است و همچنین برای نفت تحویلی به پالایشگاه های داخلی و مجتمع های پتروشیمی اعم از دولتی و خصوصی نودوپنج درصد (۹۵٪) متوسط بهای محموله های صادراتی نفت مشابه در هر ماه شمسی است.

اگر بخواهیم نحوه اجرای این قوانین را به زبان ساده بیان کنیم؛ روال کار تا پیش از سال ۸۶ چنین بود که دولت، نفت ملی را با مقداری هزینه حق العمل کاری ریالی تحویل پالایشگاه ها (که آن زمان عمدتاً دولتی بودند) می داد و فرآورده های اصلی حاصله (بنزین، گازوئیل، نفت سفید، نفت کوره و گاز مایع) و همچنین فرآورده های ویژه (نفتا، پروپیلن، بوتان، پلاتفرمیت، حلال ها، وکیوم باتوم و ...) را تحویل گرفته و به قیمت تمام شده ریالی به بازار داخل عرضه می کرد، اما از سال ۸۶ به بعد، با اجرای بند مهم دیگر از سیاست های تعدیل اقتصادی و نسخه های تجویزی صندوق بین المللی پول، ناگهان ورق برگشت.

در سال ۱۳۸۶، دولت نفت را به قیمت فوب خلیج فارس (البته با ۵٪ تخفیف) به پالایشگاه ها فروخت. پالایشگاه ها که بعداً اغلب آنها در همان دولت دهم خصوصی و از مدار کنترل حاکمیت خارج شدند، فرآورده های اصلی (بنزین، گازوئیل، نفت سفید، نفت کوره و گاز مایع) را به قیمت فوب خلیج فارس به خود دولت فروختند!

در اینجا پولی رد و بدل نشده و فقط در صورت های مالی پالایشگاه و خزانه داری دولت ثبت گردید، این اقدامات تبعات بسیار منفی در اقتصاد ایران گذاشت، چراکه طبق قانون جهانی فروشی به داخل (یعنی همان ماده ۷۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی) از این سال پالایشگاه ها فرآورده های ویژه خود را (پروپیلن، بوتان و وکیوم باتوم و ...) به قیمت جهانی به شرکت های تبدیلی و پتروشیمی ها عرضه کردند. شرکت های پایین دستی هم پس از خرید و عملیات تبدیلی، محصولات خود را به قیمت جهانی به تولیدکنندگان لوازم خانگی و خودروسازان و بازار داخل به قیمت جهانی فروختند و ناگهان اقتصاد کشور با یک شوک مواجه شد. بقیه شرکت های نیمه خام فروش معدنی (فولادی و سیمانی) هم به سرعت جهانی فروشی را انجام دادند.

اسناد دلاری فروشی فرآورده های ویژه نفتی را می توانید در تغییر سود صورت های مالی پالایشگاه ها از سال ۸۶ و شرکت های پتروشیمی از سال ۸۷ به بعد به وضوح مشاهده کنید.

شرکت ملی پالایش و پخش فراورده های نفتی ایران

شرکت پالایش نفت تبریز (سهامی عام)

صورت سود و زیان

برای سال منتهی به ۲۹/۱۲/۱۳۸۶ اسفند ۱۳۸۶

تجدید ارائه شده

سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۶	
میلیون ریال	میلیون ریال	
۱,۱۳۲,۴۸۸	۲۹,۳۰۸,۰۶۲	درآمد حاصل از فروش فراورده های نفتی
(۶۳۶,۶۳۵)	(۲۶,۲۴۶,۰۵۱)	کسر میشود:
۴۹۵,۸۵۳	۳,۰۶۲,۰۱۱	بهای تمام شده کالای فروش رفته
(۹۷,۱۹۰)	(۱۳۹,۲۴۹)	سود (زیان) ناخالص
(۱۰۶,۸۰۵)	(۲۳,۷۳۶)	کسر میشود:
۲۹۱,۸۵۸	۳,۸۹۹,۰۳۶	هزینه های اداری و عمومی
		هزینه های استثنائی
		سود (زیان) عملیاتی
		اضافه میشود:
۳۰,۰۷۲	۲۸,۳۱۶	خالص سایر درآمدها و هزینه های غیر عملیاتی
۳۲۱,۹۳۰	۳,۹۲۷,۳۴۳	سود (زیان) خالص قبل از کسر مالیات
(۸۹,۹۳۰)	(۷۳۱,۸۳۶)	مالیات
۲۳۲,۰۱۰	۲,۱۹۵,۵۰۶	سود (زیان) خالص

شرکت پالایش نفت اصفهان (سهامی خاص)

صورت سود و زیان

سال مالی منتهی به ۲۹/۱۲/۱۳۸۶

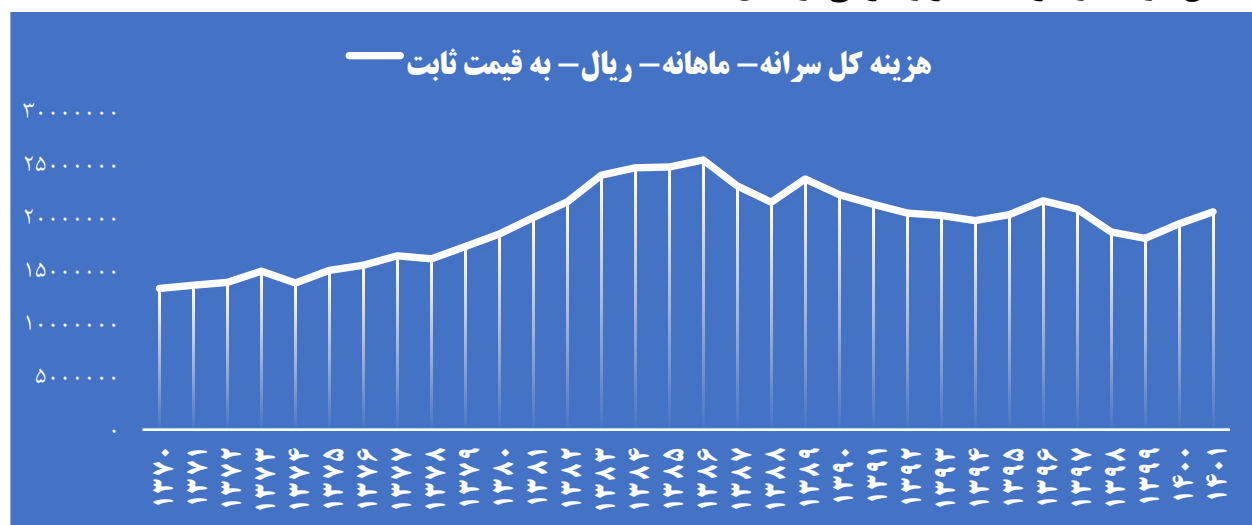
تجدید ارائه شده)	دوره مالی منتهی به	یادداشت	
سال ۱۳۸۵	۱۳۸۶/۱۲/۲۹ - ریال		
-	۱۰۶,۰۵۰,۵۹۵,۵۸۹,۷۸۱	۱۸	درآمد فروش
۹۳۷,۰۹۹,۲۴۹,۷۴۰	-	۱۸	درآمد خدمات ارائه شده
-	(۹۸,۱۱۲,۴۸۶,۰۲۴,۱۴۰)	۱۹	کسر میشود:
(۴۴۷,۸۷۳,۲۹۲,۶۷۰)	-	۱۹	بهای تمام شده کالای فروش رفته
۴۷۹,۲۲۵,۹۵۷,۰۷۰	۷,۹۳۸,۱۰۹,۵۶۵,۶۴۱	۱۹	بهای تمام شده خدمات ارائه شده
			سود ناخالص
(۱۳۳,۵۸۰,۰۲۷,۵۱۲)	(۲۳۸,۴۳۱,۱۳۴,۶۳۷)	۲۰	کسر میشود:
-	(۱۳۵,۳۳۲,۶۸۶,۷۹۹)	۲۱	هزینه های اداری و عمومی
(۴۳,۸۶۷,۷۱۶,۷۴۱)	(۸۹,۳۶۷,۳۲۵,۶۷۰)	۲۲	هزینه های توزیع و فروش
(۱۶۷,۴۴۷,۷۴۴,۲۵۲)	(۴۶۳,۰۳۱,۱۴۷,۰۹۶)		سایر هزینه های عملیاتی
۳۱۱,۷۷۸,۳۱۲,۸۱۷	۷,۴۷۵,۰۷۸,۴۱۸,۵۴۵		سود عملیاتی

مقایسه صورت های مالی تمام پالایشگاه ها نشان می دهد سود عملیاتی آنها از سال ۸۶ (بدون هیچگونه افزایش تولید یا بهره وری) و صرفا با جهانی فروشی محصولات به داخل، ناگهان بین ۱۰ تا ۳۰ برابر شده است.

لازم به توضیح است از سال ۸۶ تاکنون هم خرید و هم فروش پالایشگاه‌ها، پتروشیمی‌ها و شرکت‌های معدنی به قیمت‌های دلاری جهانی شده، به این ترتیب که با بالا رفتن دلار یا قیمت‌های جهانی، سود ریالی آنها هم افزایش می‌یابد و به نوعی این شرکت‌ها ذینفع گرانی دلار شده‌اند.

علی‌ایحال با آغاز جهانی‌فروشی منابع ملی در داخل، اصطلاحی به نام **یارانه پنهان انرژی** رایج شد! حرف مدعیان این بود که چون دولت هنوز برق و دیگر فرآورده‌های اصلی (بنزین، گازوئیل و ...) را به قیمت تمام شده در داخل عرضه می‌کند اما قیمت‌های جهانی آنها (با احتساب نرخ ارز آزاد) هنوز بالا است، پس به نوعی ما داریم منابع ملی را هدر می‌دهیم و باید آن را نیز جهانی و گران کنیم تا هم مصرف و اسراف کم شود، هم جلوی قاچاق گرفته شود و هم بخشی از درآمد حاصل از گران‌سازی را به مردم فقیر، یارانه بدهیم تا عدالت برقرار شود! در تمام داده‌های رسمی مرکز آمار ایران و بانک مرکزی، سقوط درآمد و هزینه خانوار ایرانی و کاهش مصرف آنها از سال ۱۳۸۷ یعنی یکسال پس از آغاز جهانی‌سازی اقتصاد ملی ملاحظه می‌شود.

کاهش درآمد و هزینه خانوار ایرانی از سال ۱۳۸۷

ماخذ: مرکز آمار ایران

آغاز سیاست گران کن، یارانه بده!

با آغاز سال ۱۳۸۹ دولت دهم هدفمندی یارانه‌ها را با هدف جهانی‌سازی قیمت فرآورده‌های اصلی (بنزین، گازوئیل، گاز مایع و ...) و رساندن آنها به قیمت فوب خلیج فارس کلید زد. به‌رغم هشدارهای برخی مسئولین و کارشناسان کارگروه اقتصادی دولت، متأسفانه رئیس‌جمهور وقت توجهی به نظرات کارشناسی نکرد و با استدلال برقراری عدالت و کارایی با افزایش حدود ده برابری قیمت حامل‌های انرژی، یارانه نقدی به مردم پرداخت کرد.

متأسفانه با آغاز تحریم‌ها و افزایش شدید قیمت ارز در بازار آزاد قاچاق ارز، آثار و تبعات این تصمیم اشتباه به سرعت ظاهر شد. با سیاست تعدیل اقتصادی، نرخ ارز که از کنترل دولت خارج و به بازار آزاد سپرده شده بود، روز به روز افزایش یافت.

با افزایش نرخ دلار، مواد اولیه تولید که به قیمت‌های جهانی در داخل فروخته می‌شدند ناگهان گران شده و کشور با موج دوم تورمی مواجه شد. گرچه با تفاهم برجام، اقتصاد ایران توانست در کوتاه مدت به مدد افزایش درآمدهای ارزی رشد اقتصادی ۱۲ درصدی (سال ۱۳۹۵) را تجربه کند اما با خروج ترامپ و افزایش شدید نرخ ارز، موج سوم تورمی به راه افتاد و البته دولت یازدهم با تغییر نرخ تسعیر ارز (ترجیحی به نیمایی) در سال‌های ۹۷ و به بعد، بر شدت افزایش تورم افزود. در اواسط سال ۱۳۹۷ که کشور به دلیل بازگشت تحریم‌ها دچار بحران شده بود، در یک اقدام عجیب وزیران دفاع، صمت، رفاه و نفت (ظاهراً بخاطر بهره‌مندی شرکت‌های بازنشستگی تابعه خود)، درخواست افزایش نرخ تسعیر ارز برای پالایشگاه‌های خصولتی زیر مجموعه خود را به رئیس جمهور وقت داده و خود در جلسه هیات دولت آن را تصویب کردند. این اتفاق عجیب اثرات منفی شدیدی بر تولید داخل و اقتصاد خانوار وارد ساخت. متن مصوبه هیات دولت برای افزایش نرخ تسعیر ارز پالایشگاه‌ها از ترجیحی به نیمایی یعنی فروش گرانتر فرآورده‌های ویژه در داخل کشور به شرح ذیل است:

جمهوری اسلامی ایران

رئیس جمهور

تصویب نامه هیئت وزیران

بسمه تعالی

"با صلوات بر محمد و آل محمد"

وزارت نفت - وزارت امور اقتصادی و دارایی
وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح - وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
وزارت صنعت، معدن و تجارت - سازمان برنامه و بودجه کشور
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

هیئت وزیران در جلسه ۱۳۹۷/۷/۲۲ به پیشنهاد وزارت نفت و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب کرد:

۱- از ابتدای آبان ماه سال ۱۳۹۷ نرخ تسعیر ارز برای محاسبه قیمت خوراک پالایشگاهها (نفت خام و میعانات گازی) و فرآوردههای تحویلی از پالایشگاهها به شرکت ملی پالایش و پخش فرآوردههای نفتی ایران (پنج فرآورده اصلی و سوخت هوایی)، برابر با متوسط ماهانه نرخ ارز در سامانه نیما خواهد بود.

۲- قیمت گذاری مواد اولیه قیر (VB) دریافتی از پالایشگاهها برای تحویل قیر رایگان موضوع بند (هـ) تبصره (۱) ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور بر مبنای نرخ تسعیر دلار (۴۲٫۰۰۰ ریال و مابه التفاوت آن با متوسط ماهانه نرخ تسعیر مورد عمل در سامانه نیما با پالایشگاهها محاسبه خواهد شد.

۳- به منظور جلوگیری از تغییر نرخ روغن موتور و همچنین شویندهها، برش روغن (لوبکات) و نفت سفید تحویلی از پالایشگاهها به کارخانههای روغن سازی و کارخانههای تولید الکیل بنزن خطی از نفت سفید (LAB)، بدون تأثیر تسعیر نرخ ارز بر مبنای نرخ تسعیر دلار (۴۲٫۰۰۰ ریال و مابه التفاوت آن با متوسط ماهانه نرخ تسعیر مورد عمل در سامانه نیما با پالایشگاهها محاسبه خواهد شد.

۴- نرخ تسعیر خوراک تحویلی از پالایشگاهها به شرکت های پتروشیمی داخلی بر مبنای متوسط ماهانه نرخ تسعیر مورد عمل در سامانه نیما خواهد بود.

۵- پالایشگاهها مجازند فرآوردههای ویژه خود را برای مصارف داخلی بر مبنای متوسط ماهانه نرخ تسعیر مورد عمل در سامانه نیما (به عنوان نرخ پایه) محاسبه یا مستقیماً صادر کنند.

تبصره- بازگشت ارز حاصل از صادرات فرآوردههای نفتی ویژه تابع مقررات عمومی مصوب خواهد بود.

افزایش نرخ تسعیر و به دنبال آن افزایش شدید قیمت مواد اولیه تولید در داخل، منجر به سودهای نجومی شرکت های پالایشی به قیمت کاهش قدرت خرید خانوار و افزایش هزینه های دولت شد؛ برای مثال همانطور که در شکل زیر می بینید با افزایش نرخ تسعیر از ۳۸۰۰ تومان در سال ۱۳۹۶ به نرخ نیمایی ۲۵۰۰۰ تومان در ۱۴۰۱ سود شرکت های پالایشی بیش از ۲۵۰ هزار میلیارد تومان افزایش یافته، به این معنی که همین مقدار مبالغ با افزایش قیمت از دولت و مردم اخذ شده و به این شرکت ها منتقل شده است. در عین حال این سیاست هزینه های تولیدی را نیز به شدت افزایش داده است.

به دلیل آنکه تقریباً همه پالایشگاه‌ها به بخش خصولتی واگذار شده، دولت نیز به عنوان بزرگترین مصرف کننده کشور، هزینه‌های جاری و عمرانی آن با افزایش نرخ ارز افزایش می‌یابد. این افزایش هزینه‌ها هم در نهایت به کسری و ناترازی بودجه دولت می‌انجامد.

$$\begin{array}{c}
 \text{سال ۱۳۹۶} \\
 \text{همت } 27 = 365 \times 3800 \times 0.40 \times 159 \times 0.15 \times 2100000 \\
 \\
 \text{سال ۱۴۰۱} \\
 \text{همت } 281 = 365 \times 25000 \times 0.45 \times 159 \times 0.2 \times 2150000
 \end{array}$$

روز نرخ تسعیر ارز متوسط قیمت فریب خننج فارس لیتر هر بشکه سهم های ویژه فرآورده بشکه در روز خوراک پالایشگاهها

۲۵۴ همت

سود شرکتهای پالایشی از محل فروش فرآورده‌های ویژه به قیمتهای جهانی با تغییر تسعیر ارز ۳۸۰۰ به ۲۵۰۰۰ تومان بیش از ۱۰ برابر شده و امسال رسیده به حدود ۴۷۰ هزار میلیارد تومان!

برخلاف استدلال های مطرح شده در مورد بالا بودن مصرف انرژی در ایران که خود مبنایی برای افزایش قیمت حامل های انرژی بوده است، طبق گزارشات رسمی بین المللی^{۱۱}، سرانه مصرف انرژی در ایران (مجموع سوخت ها شامل نفت، ذغال سنگ، گاز، برق نیروگاهی و هسته ای و غیره) از سرانه مصرف در کشورهایی همچون آمریکا، کانادا، آلمان، فرانسه، اتریش، بلژیک، فنلاند، ایسلند، هلند، نروژ، سوئد، روس، قزاقستان، ترکمنستان، قطر، عربستان، کویت، عمان، امارات، استرالیا، ژاپن، تایوان، سنگاپور و کره جنوبی کمتر است.

پیوست ۴ :

بندهای مهم از قوانین مصوب مجلس درباره ارز

^{۱۱} bp Statistical Review of World Energy ۲۰۲۲ | ۷۱st edition, p:۱۱

قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ همراه با اصلاحات الحاقی ۱۳۹۴/۰۷/۲۱ و ۱۴۰۰/۱۱/۱۰

:

ماده ۲ مکرر :

الف: ورود ارز به کشور یا خروج ارز از کشور، بدون رعایت ضوابط مربوط که در حدود اختیارات قانونی توسط شورای پول و اعتبار تعیین می‌شود، قاچاق محسوب می‌شود.

پ: انجام معامله ارزی در کشور، تحت هر عنوان نظیر خرید، فروش، حواله، معاوضه یا صلح، مگر آنکه حداقل یکی از طرفین معامله، صرافی مجاز، بانک یا مؤسسه مالی و اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی باشد. حکم این بند شامل مواردی است که در زمان انجام معامله، حداقل یکی از طرفین در کشور باشند.

ح: عرضه، حمل یا نگهداری ارز فاقد صورتحساب خرید معتبر یا فاقد مجوز ورود توسط اشخاصی غیر از صرافی، بانک یا مؤسسه مالی - اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی ممنوع است. ورود ارز به کشور تا سقف تعیینی توسط بانک مرکزی از شمول این بند خارج است البته به شرط آنکه ارز وارداتی در مبادی ورودی ثبت شده باشد.

تبصره ۲: منظور از صورتحساب خرید معتبر، رسید سامانه ارزی حاوی اطلاعاتی نظیر شناسه پیگیری، طرفین معامله، میزان و زمان انجام معامله است که شماره مسلسل ارزهای موضوع معامله نیز ضمیمه آن می‌باشد.

تبصره ۳: بانک مرکزی مکلف است حداکثر سه ماه پس از لازم الاجراء شدن قانون دسترسی مستمر و بر خط صرافی ها، بانک‌ها و مؤسسات مالی - اعتباری به سامانه ارزی را جهت ثبت معاملات با قابلیت واردکردن اطلاعات مندرج در تبصره (۲) این ماده فراهم نماید.

ماده ۷- بانک مرکزی موظف است در جهت پیشگیری و کنترل بازار مبادلات غیرمجاز ارز اقدامات زیر را به عمل آورد :
تبصره ۲: دولت حدود و مقررات استفاده از ارز را تعیین می‌کند.

ماده ۱۸- هر شخص که مرتکب قاچاق کالا و ارز و حمل و یا نگهداری آن شود، علاوه بر ضبط کالا یا ارز، به جریمه‌های نقدی زیر محکوم می‌شود:

ب- کالای مجاز مشروط: جریمه نقدی معادل یک تا سه برابر ارزش کالا

ت (اصلاحی ۱۳۹۴، ۰۷، ۲۱)- ارز: جریمه نقدی ارز ورودی، یک تا دو برابر بهای ریالی آن و جریمه نقدی ارز خروجی یا اقدام به خروج ارز، دو تا چهار برابر بهای ریالی آن و در سایر موارد ضبط ارز انجام نشده و تنها معادل بهای ریالی ارز به عنوان جریمه نقدی اخذ می‌گردد. معیار محاسبه ارز برای تعیین بهای ریالی در این قانون، بهای ارز موضوع بند «د» ماده (۱) این قانون است و در صورتی که اصل وقوع قاچاق ارز و معادل ریالی کل ارز موضوع قاچاق مشخص بوده، اما تفکیک نوع و میزان ارزهای موضوع قاچاق مقدور نباشد، همان معادل ریالی کل ارز موضوع قاچاق مبنای تعیین مجازات است.

تبصره ۳- وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است فهرست کالاهای مجاز مشروط را اعلام نماید.

ماده ۱۸ مکرر(الحاقی ۱۳۹۴، ۰۷، ۲۱)- نگهداری، عرضه یا فروش کالا و ارز قاچاق موضوع ماده (۱۸) این قانون حسب مورد توسط واحدهای صنفی یا صرافی‌ها تخلف محسوب و مرتکب علاوه بر ضبط کالا و ارز به ترتیب زیر جریمه می‌شود. (صرافی‌ها حق خرید ارز و سکه بدون رسید را نخواهند داشت)

ماده ۲۰- وسایل نقلیه مورد استفاده در حمل کالا یا ارز قاچاق موضوع ماده (۱۸) این قانون اعم از آبی، زمینی و هوایی توقیف و علاوه بر مجازات‌های مقرر در ماده مذکور، معادل ارزش وسیله نقلیه به جریمه نقدی حامل اضافه می‌شود. اگر ارزش وسیله نقلیه بیش از ارزش کالا یا ارز قاچاق باشد، به جای معادل ارزش وسیله نقلیه، معادل ارزش کالا یا ارز قاچاق به جریمه نقدی حامل اضافه می‌شود. اعمال مجازات موضوع این ماده و تبصره (۳) آن، در صورتی است که راننده و حامل عالماً و عامداً مرتکب حمل کالا یا ارز قاچاق شده باشد و همچنین امکان مخالفت با انجام آن را داشته باشد.

ماده ۵۳ تبصره ۴- دستگاه کاشف مکلف است ارز مکشوفه به ظن قاچاق را به حساب تعیین شده از سوی بانک مرکزی واریز نماید و پس از قطعیت حکم آن را به حساب ویژه خزانه داری کل کشور واریز کند. در صورتی که وجوه موضوع این تبصره از مصادیق قید شده در تبصره (۱) این ماده باشد، مطابق تبصره مذکور اقدام می‌شود.

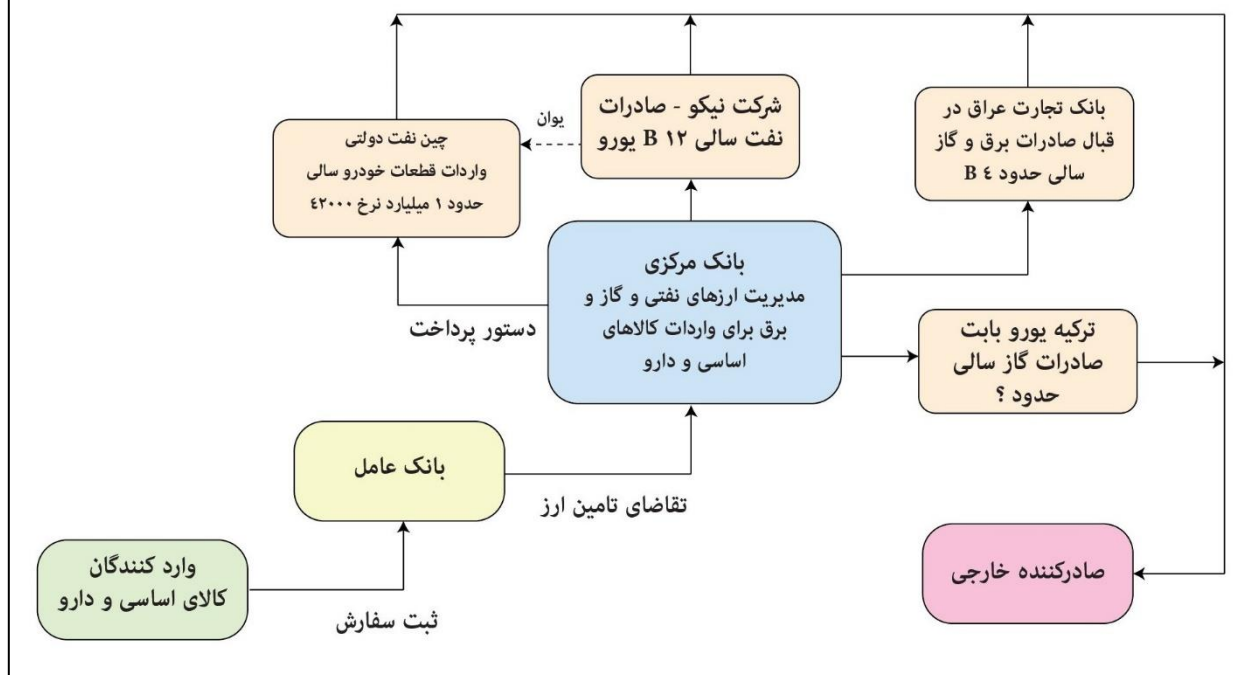
پیوست ۵

اشراف بانک مرکزی بر جریان ارزی کشور

در حال حاضر در سامانهٔ نیما دو نوع ارز فروخته می‌شود. یکی سامانهٔ ارز نفتی است که در آن ارز حاصل از صادرات نفت با نرخ ۲۸۵۰۰ برای واردات نهاده‌ها، دارو و معدود کالاهای اساسی اختصاص یافته است. دیگری سامانهٔ نیما ۱ که در آن ارز پتروشیمی‌ها و فولادی‌ها با نرخ حدود ۴۰ هزار تومان به فروش می‌رسد و تقریباً مجزا از نیمای نفتی است.

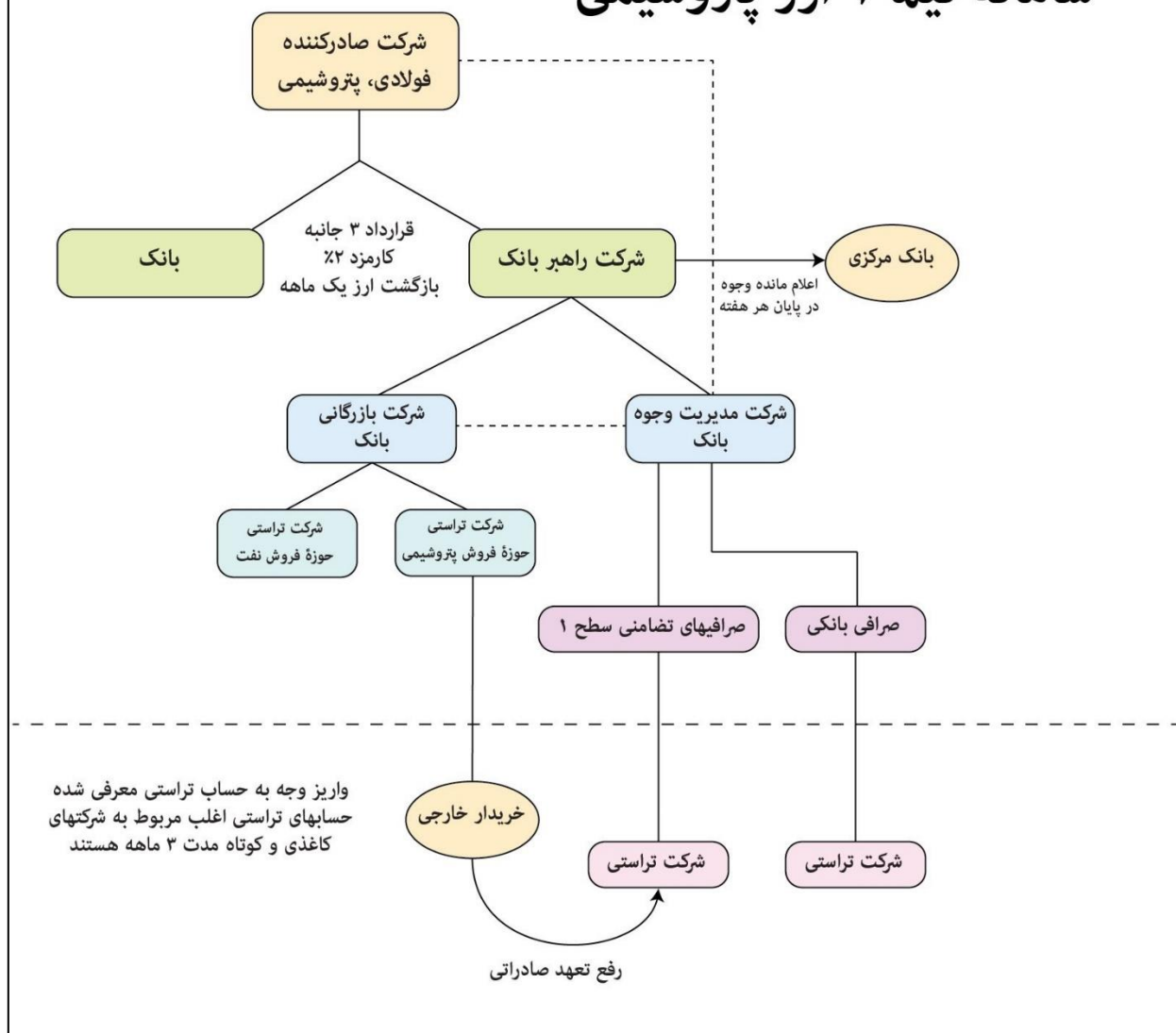
سامانهٔ دیگری نیز وجود دارد که اخیراً بانک مرکزی برای پوشش خرید و فروش ارز اشخاص (حاصل از صادرات خرد) در مرکز مبادلهٔ ارز و سکه با هدف کشف نرخ با سیستم میچینگ (شبیه بورس) راه‌اندازی کرده است. هر کدام از سامانه‌ها تقریباً از یکدیگر مجزا هستند و تا زمانی ما تحریم هستیم، باید از همین زیرساخت صرافی‌ها استفاده کنیم و البته تغییرات جزئی در آنها باید داده شود؛ یعنی مثلاً در سامانهٔ نیما ۲ ارز اشخاص هم باید مثل نیمای نفتی و نیما ۱ پتروشیمی‌ها خرید و فروش با نرخ ثابت ۲۸۵۰۰ انجام شود و برای جلوگیری از لو رفتن حساب تراستی‌های نفتی و پتروشیمی همین حالت جداگانه خوب است و سامانه‌ها باید مجزا از یکدیگر کار کنند. البته این سامانه‌ها که نمودار کارکردی آنها در زیر آمده، توضیحاتی دارند که به دلایل امنیتی و محرمانگی اینجا باز نشده‌اند.

سامانه نیما ارز نفتی

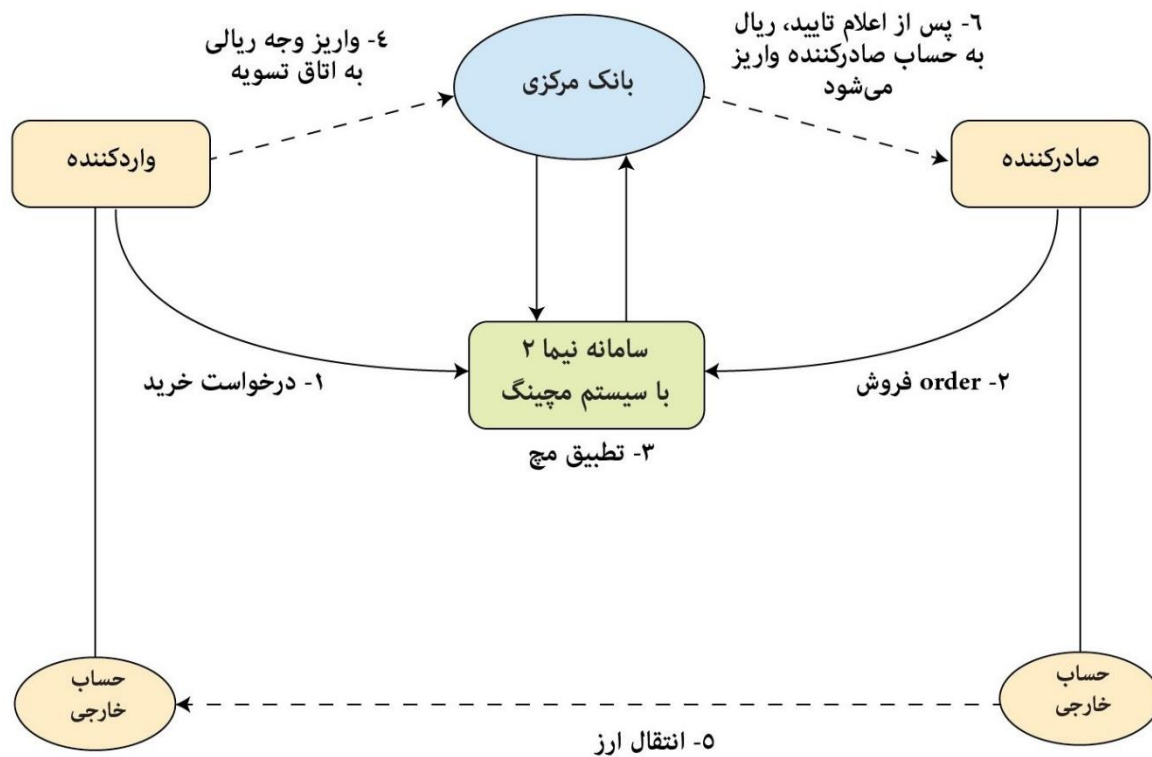
سامانه نیمای نفتی که در آن منابع ارزی حاصل از فروش نفت جهت واردات کالاهای اساسی و نهادهای دامی و دارو با نرخ دلاری ۲۸۵۰۰ تومان عرضه می شود.

سامانه نیما ۱ ارز پتروشیمی

سامانه نیمای ۱ که در آن ارزشهای حاصل از صادرات مواد پتروشیمی و فولادی با نرخ نیما ۱ (حدود ۴۲ هزار تومان) جهت واردات کالاهای سرمایه‌ای تخصیص می‌یابد.

سامانه نیما ۲

سامانه نیما ۲ که قرار است به زودی در مرکز مبادله ارز و طلای بانک مرکزی راه اندازی شود و در آن ارزهای حاصل از صادرات خرد با نرخ توافقی (ارز اشخاص) انجام گیرد.

فهرست نمایندگان موافق و امضاکننده بسته سیاستی مهار تورم با تاکید بر سیاست مناسب ارزی که طی نامه شماره ۳۰۷۳۸۸۱ در تاریخ ۱۴۰۳/۵/۲۳ تحویل رئیس جمهور محترم گردیده است. متن نامه نمایندگان برای استحضار ملت شریف ایران و خبرنگاران در کانالهای تلگرامی، اینستا، توئیتر و ویراستی اینجانب (@dr_hsamsami) منتشر شده است.

ردیف	نام و نام خانوادگی	حوزه انتخابیه
۳۱	محمدمنان رئیسی	قم
۳۲	ابوالقاسم جراده	تهران
۳۳	رضا تقی پور	تهران
۳۴	حمیدرضا حاجی بابایی	همدان
۳۵	حسینعلی حاجی دلیگانی	شاهین شهر
۳۶	احمد آریایی نژاد	ملایر
۳۷	حسین عبدلی	نطنز قمصر
۳۸	حسن قشقاوی	رباط کریم
۳۹	سید مرتضی محمودی	تهران
۴۰	عباس بیگلری	تاکستان
۴۱	سعید رحمت زاده	صومعه سرا
۴۲	عباس صوفی	همدان
۴۳	علیرضا عباسی	کرج
۴۴	فرشاد ابراهیم پور نور آبادی	ایذه
۴۵	محمد صالح جوکار	یزد
۴۶	سالار ولایتمدار	قزوین آبیگ
۴۷	محمد کعب عمیر	شوش و گرخه
۴۸	عثمان سالاری	تربت جام تایباد
۴۹	قاسم روانبخش	قم
۵۰	یاسر سلیمانی	بافت
۵۱	مجید داغری	دشت آزادگان هویزه
۵۲	وحید کتغانی	خلخال کوثر
۵۳	علی حدادی	ساوجبلاغ
۵۴	سالار ولایتمدار	قزوین آبیگ
۵۵	محمد رستمی	نیشابور، فیروزه
۵۶	حسین حقوردی	شهریار، قدس، ملارد
۵۷	رحمت اله نوروزی	علی آباد کتول
۵۸	زینب قیصری	تهران
۵۹	ولی اله بیانی	تفرش آشتیان
۶۰	احسان قاضی زاده هاشمی	فریمان سرخس

ردیف	نام و نام خانوادگی	حوزه انتخابیه
۱	حسین صمصامی	تهران
۲	مهرداد لاهوتی	لنگرود
۳	رحیم کریمی	سمیرم
۴	حسنعلی اخلاقی	مشهد
۵	محمد سراج	تهران
۶	نادرقلی ابراهیمی	اراک، کمیجان
۷	مجتبی زارعی	تهران
۸	حسین محمدزاده	درگز
۹	علی آذری	قوچان
۱۰	ابراهیم عزیزی	تهران
۱۱	روح الله ایزدخواه	تهران
۱۲	ولی داداشی	آستارا
۱۳	علی خضریان	تهران
۱۴	بهروز محبی نجم آبادی	سبزوار
۱۵	شهباز حسن پور	کرمان
۱۶	محمدتقی نقدعلی	خمینی شهر
۱۷	کامران پولادی	نوشهر و جالوس
۱۸	مجتبی رحماندوست	تهران
۱۹	روح اله عباسپور	بوئین زهرا و آوج
۲۰	سید جلیل میر محمدی	تفت و میبد
۲۱	فرهاد شهرکی	زابل
۲۲	رحمدل بامری	ایران شهر
۲۳	سید سلمان ذاکر	ارومیه
۲۴	علی احمدی	میاندوآب
۲۵	علیرضا سلیمی	تهران
۲۶	رمضان رحیمی	فلاورجان
۲۷	سیدعلی یزدی خواه	تهران
۲۸	عباس پای زاده	دزفول
۲۹	بهنام رضوانی	کلبر خدآفرین
۳۰	فاطمه جراره	بندرعباس

ردیف	نام و نام خانوادگی	حوزه انتخابیه
۶۱	اکبر پولادی	لنجان
۶۲	علی امامی راد	رومشکان کوه‌دشت
۶۳	محمد طلال مظلومی	بهبهان آغاجری
۶۴	عزت الله حبیب زاده	مرند و جلفا
۶۵	عبدالوحید فیاضی	نور محمودآباد
۶۶	محمد علیجانی	رودسر
۶۷	محمد رضا عزیزی	فارسان کوهرنگ
۶۸	آرا شاوردیان	ارامنه تهران و شمال کشور
۶۹	اکبر رنجبرزاده	اسدآباد
۷۰	علی اکبر عزیزاده	دامغان
۷۱	عباس قدرتی	شیروان
۷۲	محمود طاهری	شبستر
۷۳	بابک رضازاده	مشگین شهر
۷۴	منوچهر منکی	تهران
۷۵	سید حسن هاشمی	بیرجند
۷۶	سید اسماعیل حسینی	شیراز و زرقان
۷۷	نصراله پژمانفر	مشهد و کلات
۷۸	محمد رسول شیخی زاده	نابیند قروه
۷۹	محمد جلالی	محلات و دلیجان
۸۰	سید مسعود خاتمی	خوانسار و گلپایگان
۸۱	رضا صدیقی	تبریز
۸۲	یعقوب رضازاده	سلماس
۸۳	محمد میرزایی	شاهین دژ
۸۴	جواد نیک پی	کاشمر
۸۵	علیرضا زندیان	بیجار
۸۶	احمد بخشایش	اردستان
۸۷	احمد راستینه	شهر کرد
۸۸	اسماعیل کوثری	تهران
۸۹	سید محمد موحد	کهنکویه
۹۰	مجتبی ذوالنوری	قم
۹۱	سید محمود نبویان	قم
۹۲	بیت اله عبدالمهی	اهر و هریس
۹۳	اسداله چراغی	دهلران
۹۴	سید روح اله موسوی	لردگان
۹۵	حاکم ممکان	ارومیه

ردیف	نام و نام خانوادگی	حوزه انتخابیه
۹۶	احد آزادی خواه	ملایر
۹۷	عبدالکریم حسین زاده	نقده
۹۸	حسنعلی محمدی	فسا
۹۹	غلامرضا شریعتی	بهشهر، نکا
۱۰۰	علی نیکزاد	اردبیل سرعین
۱۰۱	حسن حسن نناج	بابل
۱۰۲	فتح الله توسلی	گیودرآهنگ و بیار
۱۰۳	بیژن نوباوه وطن	تهران
۱۰۴	امیرحسین ثابتی منفرد	تهران
۱۰۵	محمد مهدی مفتاح	نویسرکان
۱۰۶	علی کشوری	سوادکوه قائمشهر جویبار
۱۰۷	امیرحیات مقدم	ماهشهر
۱۰۸	حبیب قاسمی	شهرضا دهاقان
۱۰۹	سید نجیب حسینی	مینودشت کلاله
۱۱۰	مهدی کوچک زاده	تهران
۱۱۱	پیمان فلسفی	تهران
۱۱۲	احمد عجم	شاهرود
۱۱۳	حمید رسایی	تهران
۱۱۴	سید موسی موسوی	لامرد
۱۱۵	مجید دوست علی	کرمان
۱۱۶	کامران غضنفری	تهران
۱۱۷	محمد رشیدی	کرمانشاه
۱۱۸	مجتبی یوسفی	اهواز
۱۱۹	روح اله متفکر آزاد	تبریز آذرشهر
۱۲۰	فاطمه مقصودی	بروجرد
۱۲۱	زهره سعیدی	مبارکه
۱۲۲	شهین جهانگیری	ارومیه
۱۲۳	ابراهیم نجفی	آستانه اشرفیه
۱۲۴	قاسم روانبخش روحانی	قم
۱۲۵	احمد نادری	تهران
۱۲۶	سید اسماعیل حسینی	شیراز
۱۲۷	علی خزایی	ورامین پیشوا فرچک
۱۲۸	سید محمد پاکمهر	بجنورد
۱۲۹	رمضان رحیمی	فلاورجان
۱۳۰	فداحسین مالکی	زاهدان
۱۳۱	زهره سادات لاجوردی	تهران

